

Det långa klivet till arkivet?

En undersökning av arkivpedagogikens möjligheter
som läranderesurs i skolan

Jennie Holmberg
Niklas Madell

LUNDS
UNIVERSITET

Examensarbete (30 högskolepoäng) i arkivvetenskap för masterexamen inom ABM-
masterprogrammet vid Lunds universitet.

Handledare: Charlotte Hagström

År: 2018

Abstract

This thesis aims to examine whether archive pedagogy is a useful learning resource in school today, and if so, how this cooperation works in reality. We want to find out how the archive's educational resources are perceived by teachers and students, and where the possible obstacles may lay. By examining how teachers and students perceive the archive education, our study can contribute to better cooperation between the institutions, and serve as a basis for improving and developing the archive-educational activities. We have interviewed teachers who have experience in archive and archive pedagogy, to get their opinions on the subject. The interviews have also been complemented by observations of archive education at archives in Malmö, Helsingborg and Stockholm. In order to help us understand the development of archives and how this has influenced the archives and their work towards the public we use the Canadian archive theorist Terry Cook and his four paradigms. To shed light on learning processes we are using John Dewey's educational theories, emphasizing the concept of experience. For our study, the school's curricula are also weighed in to show the relationship and relevance of these to our research area. The results of our study show that archive education has many advantages and may be an excellent learning resource, but to achieve this, the archive needs to reach out to their potential users in a greater extent than today, and thus be visible, and available to the school.

Keywords: ALM, archive pedagogy, archive education, learning

1. Inledning	6
1.1 Syfte och frågeställningar	7
1.2 Forskningsrelevans	7
1.3 Disposition	8
1.4 Begreppsdefinitioner	9
2. Bakgrund	11
2.1 Arkivpedagogikens utveckling	11
2.2 Arkivpedagogikens utveckling bortom Sveriges gränser	13
2.3 Arkivet och skolans läroplaner	14
2.4 Tidigare forskning	15
3. Teori och begrepp	19
3.1 John Dewey	19
3.1.1 John Dewey i Sverige	20
3.1.2 Erfarande	20
3.2 Cooks fyra paradigmer	21
3.2.1 Det första paradigmet	21
3.2.2 Det andra paradigmet	22
3.2.3 Det tredje paradigmet	22
3.2.4 Det fjärde paradigmet	23
4. Metod och urval	25
4.1 Kvalitativ metod	25
4.2 Kvalitativ intervju	25
4.2.1 Intervjuguide	26
4.3 Kvalitativ intervju över telefon	26
4.4 Observation	27
4.5 Urval	27
4.6 Etiska överväganden	28
4.7 Genomförande	28
5. Undersökning	30
5.1 Malmö stadsarkiv	30
5.1.1 Intervju 1	30
5.1.2 Intervju 2	33
5.1.3 Observation Malmö Stadsarkiv	34
5.2 Helsingborgs stadsarkiv	35
5.2.1 Intervju 3	36
5.2.2 Intervju 4	38
5.2.3 Observation Helsingborgs stadsarkiv	39
5.3 Stockholms stadsarkiv	40
5.3.1 Intervju 5	41
5.3.2 Observation Stockholms stadsarkiv	42

6. Analys	44
6.1 Fördelar med arkivpedagogik	44
6.1.1 Kunskap genom konkretisering	44
6.1.2 Den aktiva samhällsmedborgaren	47
6.2 Förutsättningar för arkivpedagogikens användbarhet	49
6.2.1 Tillgänglighet	49
6.2.2 Samarbete och återkoppling	51
6.3 Förförståelse av arkivverksamhet	52
6.3.1 Arkiv och lärarutbildningar	53
7. Slutdiskussion	55
7.1 Hur upplevs arkivets pedagogiska resurser av skolan?	55
7.2 Hur sker kontakten mellan skola och arkiv?	56
7.3 Hur kan samarbetet mellan skola och arkiv stärkas?	57
7.4 Det långa klivet till arkivet?	58
8. Framtida forskning	62
9. Käll- och litteraturförteckning	65
9.1 Tryckt material	65
9.2 Otryckt material	67
9.3 Intervjuer och observationer	68
10. Bilagor	69
10.1 Arbetsfördelning	69
10.2 Intervjuguide	69
1. Inledning	6
1.1 Syfte och frågeställningar	7
1.2 Forskningsrelevans	7
1.3 Disposition	8
1.4 Begreppsdefinitioner	9
2. Bakgrund	11
2.1 Arkivpedagogikens utveckling	11
2.2 Arkivpedagogikens utveckling bortom Sveriges gränser	13
2.3 Arkivet och skolans läroplaner	14
2.4 Tidigare forskning	15
3. Teori och begrepp	19
3.1 John Dewey	19
3.1.1 John Dewey i Sverige	20
3.1.2 Erfarande	20
3.2 Cooks fyra paradigmer	21
3.2.1 Det första paradigmet	21
3.2.2 Det andra paradigmet	22
3.2.3 Det tredje paradigmet	22
	4

3.2.4 Det fjärde paradigmet	23
4. Metod och urval	25
4.1 Kvalitativ metod	25
4.2 Kvalitativ intervju	25
4.2.1 Intervjuguide	26
4.3 Kvalitativ intervju över telefon	26
4.4 Observation	27
4.5 Urval	27
4.6 Etiska överväganden	28
4.7 Genomförande	28
5. Undersökning	30
5.1 Malmö stadsarkiv	30
5.1.1 Intervju 1	30
5.1.2 Intervju 2	33
5.1.3 Observation Malmö Stadsarkiv	34
5.2 Helsingborgs stadsarkiv	35
5.2.1 Intervju 3	36
5.2.2 Intervju 4	38
5.2.3 Observation Helsingborgs stadsarkiv	39
5.3 Stockholms stadsarkiv	40
5.3.1 Intervju 5	41
5.3.2 Observation Stockholms stadsarkiv	42
6. Analys	44
6.1 Fördelar med arkivpedagogik	44
6.1.1 Kunskap genom konkretisering	44
6.1.2 Den aktiva samhällsmedborgaren	47
6.2 Förutsättningar för arkivpedagogikens användbarhet	49
6.2.1 Tillgänglighet	49
6.2.2 Samarbete och återkoppling	51
6.3 Förförståelse av arkivverksamhet	52
6.3.1 Arkiv och lärarutbildningar	53
7. Slutdiskussion	55
7.1 Hur upplevs arkivets pedagogiska resurser av skolan?	55
7.2 Hur sker kontakten mellan skola och arkiv?	56
7.3 Hur kan samarbetet mellan skola och arkiv stärkas?	57
7.4 Det långa klivet till arkivet?	58
8. Framtida forskning	62
9. Käll- och litteraturförteckning	65
9.1 Tryckt material	65
9.2 Otryckt material	67

9.3 Intervjuer och observationer	68
10. Bilagor	69
10.1 Arbetsfördelning	69
10.2 Intervjuguide	69

1. Inledning

Arkivpedagogik, vad är det? Det var en fråga som vi ställde oss själva i ett relativt tidigt skede under denna tvååriga utbildning. Med tidigare yrkesbakgrunder inom förskola respektive museipedagogik var vi nyfikna på denna för oss nyupptäckta yrkeskategori. Det visade sig dock ganska snart att yrket inte var okänt enbart för oss; tvärtom såg den allmänna uppfattningen ut att likna vår ursprungliga reaktion: *Vad är det?* Vi har sedan första kontakten med yrket blivit mer bekanta med dess innebörd, även om det än idag råder en viss osäkerhet över hur arkivpedagogik bäst bör definieras. Vi har även fått viss praktisk erfarenhet, men arbetsuppgifterna kan naturligtvis skilja sig åt beroende på arbetsplats och ovan antydda osäkerhet. Vi har båda erfarit hur denna följdfråga upprepas av människor vi möter i vardagen, när vi berättar om vårt forskningsämne. *Arkivpedagogik, vad är det?* Med tanke på den allmänt diffusa föreställningen om arkiv som hemliga, dammiga källarum och arkivarien som pullover-prydd enstöring; vart hamnar då arkivpedagogiken och arkivpedagogen i denna föreställning? Hur stor del av samhället är medvetna om vilka pedagogiska resurser arkivet sitter på, i och med denna yrkeskategori? Det är i dessa frågor vår forskning tar sin start, från vilka vi tar oss vidare till skolans erfarenheter av, och åsikter om ämnet, då skolan har en naturlig koppling till arkivets pedagogiska verksamhet, vilket vi kommer att redogöra för i vårt arbete.

Den svenska kulturpolitiken har under flera år fokuserat på att göra det gemensamma kulturarvet mer tillgängligt för allmänheten och många insatser har gjorts för att lyfta fram kulturarvet. För arkivens del har ett centralt arbete i detta kretsat kring digitalisering av stora mängder arkivmaterial. Men bara för att material finns på internet behöver det inte betyda att det är tillgängligt. Tillgänglighet till kulturarvet och till arkiven handlar inte om ett passivt mottagande av information, utan snarare om delaktighet och kommunikation. Därmed är inte ett passivt digitaliserande av arkivmaterial nog för att öka tillgängligheten för allmänheten, utan andra tillvägagångssätt måste utvecklas och prövas. En annan verksamhet med syfte att göra arkiven mer tillgängliga är den arkivpedagogik som bedrivs på flera arkiv i Sverige i varierande omfattning. Detta för att fånga upp barn och unga, då dessa är en viktig målgrupp för arkiven i tillgänglighetssyfte. Arkiven i Sverige har samarbetat med skolan på olika nivåer sedan 80-talet. Samarbetet fick en uppsving i och med införandet av de nya läroplanerna hösten 2011. I dessa läroplaner lyfts det i skolans värdegrund och uppdrag fram att elever bör ha en medvetenhet om kulturarvet. Det skall även finnas ett övergripande historiskt perspektiv på all undervisning som sker i alla ämnen. Ser man specifikt till ämnesplanerna för historia så skall elever även arbeta med primärkällor. De skall tolka, värdera och bearbeta historiskt källmaterial.

Arkiv och dess verksamhet har således starka beröringspunkter med läroplanerna för grund- och gymnasieskolan. Både för rent konkreta lärandemål i läroplanen och för en ökad medvetenhet kring demokrati och medborgarskap, identitet och källkritik. Arkivpedagogiken är dock ett omdebatterat inslag i arkivens verksamhet. Flera kritiska röster har hörts om att arkivpedagogik skulle ta bort fokus och ge en felaktig bild av vad ett arkiv är och dess kärnvärden som förvaltare. Kritikerna menar att de material och handlingar som används i arkivpedagogiken gentemot skolan och skolelever är förenklade och berättar en historia i sig själva, medan

arkivforskning allt som oftast behöver flera olika källmaterial för att sätta ihop en historia. En annan aspekt som kritikerna tar upp är i vilken utsträckning arkivinstitutionerna skall arbeta gentemot skolan. Skall arkivinstitutionerna ta över vissa delar av skolans och lärares arbetsuppgifter? (Skånes Arkivförbund 2009). Ett annat problem angående arkivpedagogiken och som möjligen skulle vara en bidragande faktor till kritiken är att det är svårt att redovisa mätbara resultat inom området eller att arkivpedagogiken utvärderas på ett felaktigt eller dåligt underbyggt sätt. Arkivpedagogisk forskning har ofta fokuserat på arkivet och arkivpedagogernas arbete medan användarnas perspektiv mer sällan har lyfts fram. Baserat på detta är vi intresserade av hur arkivpedagogiken tas emot av den publik den är riktad till, med fokus på skolan. Hur fungerar detta samarbete i praktiken? Utnyttjas arkivens potential som läranderesurs till fullo och om inte; vilka hinder ligger emellan? Genom att undersöka hur lärare och elever tar emot undervisningen på arkiven så kan vår studie bidra till ett bättre samarbete och fungera som ett underlag för att förbättra och utveckla den arkivpedagogiska verksamheten.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att undersöka om, och i så fall hur arkivpedagogiken är en användbar läranderesurs för skolan. Vi vill ta reda på hur arkivens pedagogiska resurser upplevs av lärare och berörda elever, samt se om kunskapen som erbjuds vid arkiven skapar några ringar på vattnet i klassrummen. Vi funderar även på om den osäkerhet som råder från allmänhetens sida kring arkivets funktion och nytta för invånarna även hänger samman med svårigheterna med att definiera arkivpedagogiken och dess syfte.

De övergripande frågorna vi vill undersöka är:

-Hur upplevs arkivets pedagogiska resurser av skolan?

-Hur sker kontakten mellan skola och arkiv?

-Hur kan samarbetet mellan skola och arkiv stärkas?

1.2 Forskningsrelevans

Av tidigare forskning kring arkivpedagogik framgår det att forskning på just mottagandet och effekterna av arkivpedagogisk verksamhet lyser med sin frånvaro. Detta beror delvis på att det sällan finns rutiner för att dokumentera den arkivpedagogiska verksamheten, speciellt ur ett kunskaps- och erfarenhetsperspektiv. En möjlig orsak till detta kan vara att det är svårt att mäta kunskap på ett systematiskt sätt. Det är dock viktigt att försöka dokumentera arkivpedagogikens effekter och mottagande, för att kunna bedriva verksamhetsutveckling, hitta och övertyga samarbetspartners och kanske till och med för att rättfärdiga upprätthållandet av den pedagogiska verksamheten. De möjligheter som ligger i arkivpedagogiken kan inte komma till sin rätt eller utnyttjas effektivt om det inte finns data som kan fungera som underlag, skriver Sara Grut i *Arkiv idag*: "Lärande genom arkiv. Tankar om arkivens outnyttjade potential" (2016).

Vi kan heller inte se att mottagarna, i detta fallet skolan, har lyfts fram och använts som informationskällor och potentiella "kvalitetskontrollanter" vad gäller arkivpedagogikens

behållning i klassrummen. Vi ser vår studie som en chans att minska detta glapp och troligtvis bidra med värdefull information för verksamma arkivpedagoger och för arkivpedagogikens framtida utformning.

På arkiv, museer och bibliotek finns delar av vårt gemensamma historia och kulturarv och institutionerna har mycket gemensamt i form av tillgängliggörandet av sina samlingar och gemensamma målgrupper, även om det finns en skillnad i samhällsuppdrag. Dock har både museum och bibliotek en större erfarenhet och en längre bakgrund av att vara tillgängliga för allmänheten. Ser man till exempel till pedagogiken så har museipedagogik bedrivits under en betydligt längre tid än arkivpedagogik. Vi vill mena att ett större samarbete mellan ABM-institutionerna, tillsammans med andra aktörer inom kulturarvssektorn skulle bidra till att inte bara arkivpedagogiken skulle kunna utvecklas genom erfarenhetsutbyte, utan även hela ABM-sektorn.

Vi vill påstå att det bör ligga i såväl skolvärldens som arkivens intresse att ta del av de resultat som vår studie och liknande arbeten genererar, för att kunna utveckla innehållet i arkivpedagogisk undervisning samt optimera samarbetet mellan skolor och arkiv i framtiden. Denna studie är intressant dels för lärare som har använt sig av arkivets resurser i skolan, och dels för de lärare som funderar på att göra detsamma. Studien är även ett bidrag till forskningen överlag om arkivpedagogik.

1.3 Disposition

Inledningsvis presenteras arbetets syfte och frågeställningar, därefter följer ett avsnitt om forskningsrelevans för valt område. Efter denna disposition tas relevanta begrepp inom arkiv och det arkivpedagogiska området upp. I kapitel två tar vi upp arkivpedagogikens utveckling utifrån en svensk kontext samt en mindre inblick i arkivpedagogikens framväxt utanför Sveriges gränser. Här tas även skolans läroplaner upp och dess relevans i sammanhanget, samt tidigare forskning som gjorts inom arkivpedagogik. I kapitel tre presenteras valda teorier och begrepp, därefter följer en genomgång av metod och urval i sammanhanget i kapitel fyra. Här tas även etiska överväganden och genomförande upp. I kapitel fem presenteras våra intervjuer och observationer, samt en kort bakgrundsinformation om de arkivinstitutioner vi valt att använda oss av i undersökningen. Kapitel sex utgörs av analys av vårt material, där vi återkopplar valda teorier och ämnets relevans i sammanhanget. En slutdiskussion presenteras i kapitel sju, där frågeställningar besvaras och kopplas samman med de områden som gjort sig synliga under arbetets gång. Därefter ges förslag på framtida forskning i kapitel åtta.

1.4 Begreppsdefinitioner

Det finns ett antal begrepp som används i uppsatsen som är branschspecifika och som kan behöva förtydligas för att underlätta läsningen av vårt arbete, vilka redogörs för nedan.

Arkiv: Enligt Nationalencyklopedin definieras begreppet arkiv på följande sätt:

arkiv (senlatin archi'vum, av grekiska archeí'on 'förvaringsplats för officiella register', 'byggnad för överheten', av archē' regering', 'överhet'), samling av dokument och handlingar (arkivalier); termen används även för den lokal där arkivhandlingar förvaras och för den institution som lagrar och vårdar dem (NE.se).

Vad vi ser ovan är att begreppet arkiv kan användas dels för att benämna en samling av dokument och handlingar som skall bevaras för framtiden, dels den lokal eller institution som bevarar dessa dokument och handlingar. Liknande definitioner av arkiv har funnits länge där denna dubbla betydelsen beskrivs. Redan i Nordisk familjebok från 1876 benämns arkiv som urkundssamling, byggnad eller rum där urkunder och handlingar förvaras, ämbetsverk som vårdar dylika (Jörwall 1999). Ett arkiv uppkommer tack vare en arkivbildares verksamhet. En arkivbildare kan vara ett företag, en myndighet, en organisation eller en privatperson. Arkivbildarens syfte eller funktion med uppehållet av arkivet kan skilja sig, dock är grunden att dokument och handlingar bevaras för att kunna användas som bevis, kunna uppvisa viktig information om arkivbildaren eller information om arkivbildarens verksamhet (Smedberg 2012).

Arkivhandling: En arkivhandling definieras ofta en som en handling, oavsett medium som arkiverats. Det kan till exempel vara en pappershandling, elektroniskt dokument, magnetband, fotografi eller en mp3-fil.

Arkivpedagogik: Arkivpedagogik används många gånger i ett relativt brett sammanhang och kan innefatta hela arkivens utåtriktade verksamhet med forskarservice, marknadsföring, utbildning i forskningsmetodik och arkivlektioner (Skånes arkivförbund, 2009). Dock väljer vi i detta arbete att fokusera på arkivpedagogisk verksamhet som är riktad mot skolan. Vi väljer även att förstå arkivpedagogiken utifrån en fysisk kontext, kopplad till personen som utför den pedagogiska handlingen, alltså arkivpedagogen, och arkivlektioner som tar plats på arkivet.

Historisk källa: Det vi vet idag om det förflutna kommer från olika typer av källor. Skriver man en historisk bok så utgår man från små fragment av en tidigare verklighet som har blivit kvar till våra dagar. Man gör skillnad på berättande källor som kan vara både skriftliga och muntliga. Det är denna typ av historisk källa som arkiven ofta innehåller och berättande källor skapar en berättelse om en händelse eller skeende. Kvarlevor är materiella lämningar såsom föremål. De utgör fysiska bevis på att en händelse eller skeende har ägt rum. Dessa källor kallas primärkällor och skiljer sig gentemot sekundärkällor vilket är en källa som återberättar något med hjälp av primärkällorna, som till exempel en historiebok (Riksarkivet 2018).

Tillgänglighet: Detta begrepp är också något svårtolkat och används många gånger i bred bemärkelse. Det kan handla om en ren fysisk tillgänglighet som till exempel lokaler som är handikappanpassade. Det kan också handla om tillgänglighet i ett demokratiskt perspektiv där individer i samhället har rätt att till exempel ta del av allmänna handlingar. I kulturarvssektorn pratar man oftast om tillgänglighet i bemärkelsen om allas rätt till det gemensamma kulturarvet. För att ett arkiv skall vara tillgängligt så behöver arkivet existera i människors medvetande. Arkivmaterial kan till exempel vara tillgängligt digitalt på internet, men om ingen vet att materialet finns och vad det kan användas till, kan man då verkligen påstå att materialet är tillgängligt? Så tillgänglighet till arkivet definieras i denna uppsats som synlighet i samhället och i medvetandet hos människor i samhället.

2. Bakgrund

Nedan följer en sammanfattning av arkivpedagogikens framväxt och hur den har kommit att utvecklas, med fokus på svenska förhållanden, men det diskuteras även kort i ett internationellt perspektiv. Kapitlet innehåller även en sammanfattning av skolans läro- och kursplaner för att visa vilken koppling som kan göras mellan dessa och arkivens verksamhet. Slutligen presenteras tidigare forskning ur ett nationellt perspektiv såväl som ett internationellt perspektiv. Då vi i denna studie undersöker attityder och åsikter i svenska skolor, kommer dock litteraturen främst spegla utvecklingen i Sverige.

2.1 Arkivpedagogikens utveckling

Under 1980- och 1990-talen skedde stora förändringar inom arkivarieyrket i Sverige och för arkivens roll i samhället. Det fanns önskemål från regeringen att öppna upp arkiven och med utredningen *Öppenhet och minne - arkivens roll i samhället* (SOU 1988:II) befäste man att arkivinstitutionerna var en del av kulturpolitiken och framförallt knutet till kulturarvet. Således ska medborgare i Sverige ha rätt att ta del av informationen om samhället som finns bevarat i arkiven (Åström Iko 2003). I utredningen slogs det också fast att arkiven tidigare har varit allt för passiva i tillgängliggörandet av information. Arkiven skall inte enbart finnas som en tjänst till forskare, utan även aktivt jobba med att skapa intresse för forskning (Åström Iko 2003). Även om man i denna utredning inte talar specifikt om arkivpedagogik, så kan utredningen ändå ses som ett frö till arkivpedagogiken. Under tidigt 1990-tal presenterade statens kulturråd två utredningar som skulle leda till att arkivpedagogiken blev något att satsa på. *Att vidga deltagandet i kulturlivet – ett diskussionsunderlag* (1993:3) och *Strategi för ett vidgat deltagande i kulturlivet – en sammanfattning* (1991:8). I dessa rapporter framgick det att en satsning borde göras på arkivpedagogik och arkivpedagogiska tjänster då grundskolelever sällan besökte eller utnyttjade arkiven. Man ville hitta en motsvarighet till museets pedagoger för att lättare kunna nå ut till skolan och stärka arkivens kulturprofil (Skånes Arkivförbund 2009).

Med avstamp i dessa två utredningar började arkivpedagogiken sakta etableras på olika arkiv i Sverige, främst med olika typer av projekt. *Lokala arkiv som resurs för skolan* var ett av dessa tidiga projekt som startade 1995 och fortsatte under en treårsperiod. Projektet var en del i att öka samarbetet mellan kommunarkiv och skolor, bland annat i Göteborg. Särskilda studiehäften togs fram innehållandes material från kommunarkiv som elever skulle arbeta med i klassrummet under särskilda arkivlektioner. Ett annat projekt, som startade 1996 av Värmlands arkiv och folkrörelsernas arkiv i Värmland under namnet *Arkiv och skolungdom i Värmland*, var framtagandet av så kallade arkivdossierer, som var en sammanställning av olika dokument från arkivet med särskilda teman. Dessa kunde sedan lärare använda i skolundervisningen. Detta projekt ledde även till att en utbildad högstadielärare anställdes på arkivet för att vidareutveckla det pedagogiska arbetet. Ett liknande projekt startades på Föreningsarkivet i Jämtlands län och Landsarkivet i Östersund år 1995 där blivande lärare tog fram arkivväskor som fylldes med faksimiler av dokument samt övningar kopplade till dessa (Skånes arkivförbund 2009).

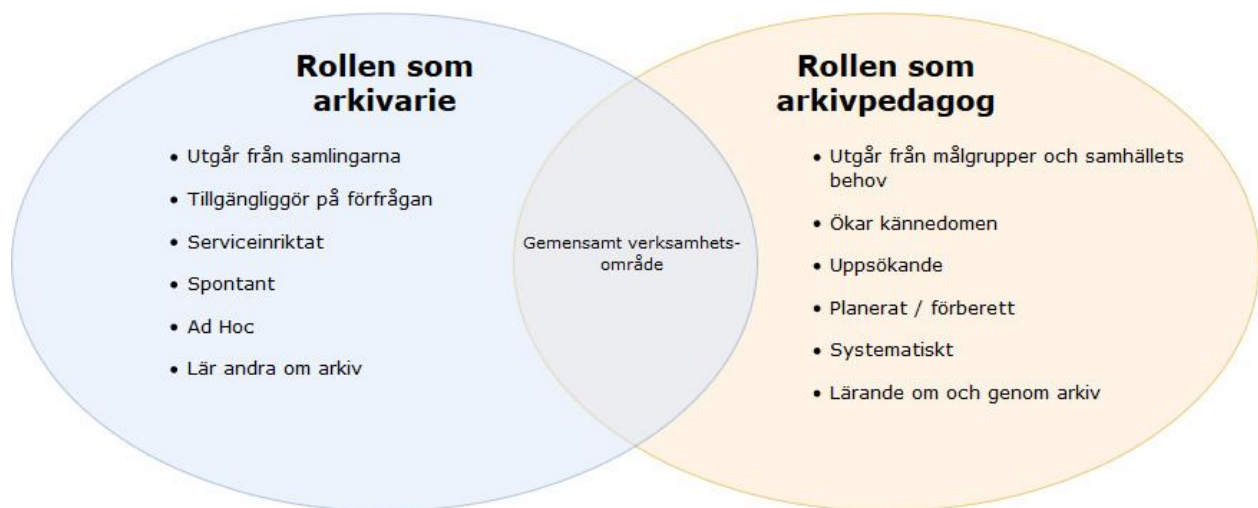
År 1997 anställs Karin Sjöberg på Skånes arkivförbund som Sveriges första arkivpedagog. Denna anställning var projektbaserad men år 2000 blev det en fast tjänst (Sjögren & Lundström 2001). År 2002 publicerades den statliga arkivutredningen *Arkiv för alla. Nu och i framtiden* (SOU 2002:78). Det övergripande syftet med utredningen var att undersöka och underlätta tillgängligheten för nya grupper att använda sig av arkiven. Bland annat tar utredningen upp vikten av arkivpedagogiken och arkivpedagogers arbete i ledet av ökad tillgänglighet. Dessutom tar utredningen upp att en av de viktigaste målgrupperna är just grundskole- och gymnasieelever (SOU 2002:78). Detta ledde vidare till arkivpropositionen *Arkivfrågor* (2004/05:124) som återigen betonade styrkan i arkivpedagogiken för att få nya och bredare grupper till arkiven. År 2005 beslutade regeringen att tillsätta ett nationellt tidsbegränsat uppdrag om arkivpedagogik. Skånes arkivförbund fick ansvaret och resultatet lades fram i en slutrapport 2009 (Skånes arkivförbund 2009). Idag bedrivs det arkivpedagogisk verksamhet på flera arkiv runt om i landet, i varierande grad. Dock är det också flertalet arkiv som inte har varken arkivpedagogisk verksamhet eller utåtriktad verksamhet.

En av de större frågorna för arkiven idag är hur man kan göra arkiven tillgängliga på ett lustfyllt och lärorikt sätt, menar Karin Sjöberg i *Arkiv idag: "Från silverfisk till arkivdetektiv. Arkiven - en resurs för skolan"* (2016). En viktig pusselbit i arkivens delaktighet i skolans värld är samarbetet mellan skola och arkiv, då det var utifrån lärarnas behov och önskemål som arkivpedagogiken började vinna mark i Sverige på 1990-talet. Trots detta är det än idag svårt att nå ut till lärare och få dem engagerade i arkivets fördelar. Vad detta beror på är svårt att sätt fingret på, men Sjöberg utesluter inte att det kan bero på en bristfällig marknadsföring ut mot skolan, likväl som okunskap eller ointresse hos lärarna. Oavsett anledning är det viktigt att fortsätta arbetet med att öka förståelsen för arkivens potential i skolan. Sjöberg har även arrangerat lärarfortbildningar och samarbetat med Lärarutbildningen på Malmö Universitet, dåvarande Malmö Högskola, och anser att förutsättningarna för att lärarstudenter även i framtiden använder sig av någon form av arkiv i sin undervisning ökar om de blir introducerade i arkivpedagogiskt arbete under sin egen utbildning (Sjöberg 2016).

I *Arkiv är till för alla - strategi för Riksarkivets barn- och ungdomsverksamhet 2012-2014* står det att läsa att:

Arkivens pedagoger och förmedlare ska, utan att fungera som skolans förlängda arm, bygga upp ett permanent samarbete och partnerskap med skolan och lägga förhållandena till rätta och stödja och hjälpa lärarna i deras arbete. Inte minst viktigt är arkivens arbete med kontinuerlig fortbildning för lärare och deltagande i lärarutbildningen" (Riksarkivet 2011, 2).

Med tankarna om arkivpedagogikens flertydiga definitioner, samt de arkivpedagogiska resursernas potential som stödjande funktioner för skolan färskt i minnet vill vi ge läsaren en jämförande modell till hjälp för att förtydliga arkivpedagogikens roll och arbetsområden. Modellen visar en jämförelse av arkivariens och arkivpedagogens utåtriktade arbete och är utformad av Sara Grut, NCK (Nordiskt centrum för kulturarvspedagogik).

Modell baserad på Sara Grut (2016).

Utifrån denna modell kan vi se att arkivpedagogens arbete har blicken fäst mot målgrupper, med en lyhördhet för de behov som uttrycks hos dessa grupper. Det tillgängliggörande arbetet är något som ständigt pågår, jämfört med arkivarien som utgår från samlingarna framför behov hos användare och enbart tillgängliggör vid behov. Lärande om och genom arkiv kan tolkas som att en eller flera handlingar lyfts fram och levandegörs genom att få en röst och ett sammanhang i historien, till skillnad från arkivariens mer funktionsbetonade fokus på att förvalta, vårda och tillhandahålla arkivhandlingar. De båda yrkesrollerna har många gemensamma nämnare, men arkivpedagogernas ansvar ligger mer på det organiserade och uppsökande arbetet ut mot skolans värld.

2.2 Arkivpedagogikens utveckling bortom Sveriges gränser

När arkivets skolverksamhet kom igång i Sverige var arkivpedagog ett rykande färskt yrke och det fanns därmed inget fastställt koncept att kunna luta sig tillbaka mot. Här blev det naturligt för arkivpedagogen att se sig om efter inspiration från närliggande håll, såsom museerna och deras pedagogiska arbete. Sverige letade även idéer att fånga upp från länder vars utveckling inom arkivsfären kommit längre. I Storbritannien var det de regionala arkiven, som motsvarar våra landsarkiv, som gick först i ledet i utvecklandet av service ut mot skolorna. Redan vid mitten av 1970-talet startade Record Office i Essex sin skoltjänst, varpå fler arkiv plockade upp idén, och användandet av arkiv i skolan har alltsedan dess stadigt ökat (Sjögren & Lundström 2001). Idag är det många arkiv i Storbritannien som har en "education service", men det är enbart de större arkiven som har heltidsanställda "education officers", vilket kan likställas med Sveriges arkivpedagoger. Vid The National Archives i London har avdelningen för Education, Learning and Access och Archives Awareness stor betydelse men varierar i storlek beroende på vad för

resurser som finns att tillgå från år till år. Här finns det i nuläget omkring nio anställda som arbetar ut mot skolans värld. Något som börjar ta mer plats vid Storbritanniens arkiv är så kallade "hubbar", som är en slags informationsknutpunkt med kunniga personer från en kulturarvsinstitutioner, eller de bredare Cultural hubs som även innefattar konst, skolor och folkbildning jämsides med arkiv, bibliotek och museer. Det statliga organet Museums, Libraries and Archives Council, MLA, har varit initiativtagarna till detta projekt (Riksarkivet 2011).

I Frankrike sträcker sig den serviceinriktade arkivfunktionen tillbaka till 1938, då den första tjänsten inom Service Éducatif tillkom vid det franska Nationalarkivet. Numer finns en Service Éducatif vid de flesta departementsarkiven och i många fall även en arkivpedagog. Franska Nationalarkivets Service Éducatif är idag troligen en av de större arkivpedagogiska enheterna i Europa, där två huvudlärare, 15 hjälplärare och en administrativ tjänst finns att ta hjälp av. Här finns även arkivmuseet Museet för fransk historia, där Frankrikes arkivpedagogiska verksamhet kan sägas ha sitt största fäste och där läromedel produceras för att sedan distribueras vidare till landet skolor (Riksarkivet 2011). Även kommunarkiven i Frankrike har börjat intressera sig för arkivpedagogik. Tyskland har sett åt den franska sidan för att få inspiration i arbetet med arkivförmedling och har sedan 1988 även en arbetsgrupp för landets arkivpedagoger. I flera tyska delstater idag ingår i läroplanerna att man skall besöka ett arkiv i nionde klass och där arbeta med arkivmaterial. Dock har läroplanen inte varit tillräckligt förankrad i arkivvärlden och samarbetet har därmed hittills lämnat mycket att önska. Det finns idag omkring 40 personer med arkivpedagogisk tjänst i Tyskland, vilka är utspridda på statliga, kommunala och enskilda arkiv (2011). I USA, Kanada, Australien och Nya Zeeland finns en mycket välutvecklad arkivpedagogisk verksamhet (Sjögren & Lundström 2001).

2.3 Arkivet och skolans läroplaner

En av förutsättningarna för den arkivpedagogiska verksamheten gentemot skolan är läro- och kursplanernas utformning. De senaste versionerna av läroplanen för grundskola och gymnasiet utkom 2011. En jämförelse mellan dessa läro- och kursplaner och de tidigare visar att kunskapsinnehållet i de olika ämnena blivit mer detaljstyrt, tillsammans med att mål och syfte konkretiserats, vilket gör det enklare för arkivet att skraddarsy lektionsupplägg eller på annat sätt anpassa den pedagogiska verksamheten efter kursplanernas innehåll (Sjöberg 2016).

Skolans läroplaner (Lgr11 & Lgy11) uttrycker i det första kapitlet om värdegrund och uppdrag bland annat att elever bör vara både medvetna och delaktiga i det gemensamma kulturarvet. Detta för att skapa en trygg identitet och en förmåga att förstå andra människor, andras villkor och olika värderingar. Utöver detta så nämns det även i kapitlet att det i all undervisning skall finnas ett antal övergripande perspektiv, bland annat ett historiskt perspektiv. "Genom ett historiskt perspektiv kan eleverna utveckla en förståelse för samtiden och en beredskap inför framtiden samt utveckla sin förmåga till dynamiskt tänkande." (Lgr11). I detta sammanhang kan arkiven även vara en resurs i kunskapen om och delaktigheten i kulturarvet, då arkiven i ett demokratiskt samhälle är en viktig stöttepelare för medborgarna. Ser man enskilt till kursplanen för historia för grundskolan (lgr11) så kan man läsa under rubriken syfte att:

Undervisningen ska stimulera elevernas nyfikenhet på historia och bidra till att de utvecklar kunskaper om hur vi kan veta något om det förflutna genom historiskt källmaterial och möten med platser och människors berättelser. Eleverna ska genom undervisningen även ges förutsättningar att utveckla förmågan att ställa frågor till och värdera källor som ligger till grund för historisk kunskap. [...]

Genom undervisningen i ämnet historia ska eleverna sammanfattningsvis ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att:

Kritiskt granska, tolka och värdera källor som grund för att skapa historisk kunskap. - Använda historiska begrepp för att analysera hur historisk kunskap ordnas, skapas och används (Lgr11, 196).

I kursplanen i historia för Gymnasiet (Lgy11) är detta något annorlunda formulerat, men grunden är detsamma:

[...] eleverna ska ges möjlighet att söka, granska, tolka och värdera olika typer av källor samt använda olika teorier, perspektiv och verktyg som förklarar och åskådliggör historiska förändringsprocesser. Genom undervisningen ska eleverna ges möjlighet att presentera resultatet av sitt arbete med hjälp av varierande uttrycksformer, såväl muntligt som skriftligt samt med hjälp av modern informationsteknik (Lgy11, 66).

Som utdragen här ovan visar så betonas arbetet med källor inom historieundervisningen, vilket genomsyrar alla årskurser. Eleverna skall själva tolka och analysera historiskt källmaterial. Men att arbeta med olika typer av källor och vara källkritisk är inte enbart kopplat till historieundervisningen, utan finns med i kursplanerna för bland annat ämnet svenska. Utöver de så kallade "mjuka" värdena såsom medvetenhet och delaktighet i kulturarvet och de mer konkreta "hårda" värdena om arbetet med historiska källor och källkritik, så finns det även utrymme i läroplanerna för arkiven att ta plats när det kommer till vissa historiska skeenden som är obligatoriska i olika skolämnen såsom industrialiseringen under 1800-talet, lokalhistoria, livshistorier eller analyser av berättande texter. Denna något bredare förankring för arkiven i läroplanerna skapar goda förutsättningar för ett samarbete mellan skola och arkiv.

2.4 Tidigare forskning

Då arkivpedagogiken är ett förhållandevis nytt fenomen är även tidigare forskning inom ämnet relativt magert. Litteraturen på ämnet behandlar till störst del erfarenheter och kunskaper utifrån arkivens och arkivpedagogernas sida. Frånsett mer praktiska handböcker i arkivpedagogik som *Historia på riktigt! - Arkivpedagogik i praktiken* (Sjögren & Lundström 2001) och *Krumelurer i arkiven - En praktisk resurs* (Sjöberg 2007) samt de statliga utredningar vi tidigare tagit upp rörande arkivpedagogikens framtida utveckling och markvinning, så kan Helena Ulfners C-uppsats *Arkivpedagogik - nödvändig verksamhet eller kostsam sandlådeaktivitet* (2001) här nämnas. Ulfner lägger an en kritisk ton och problematiserar arkivpedagogik och dess användbarhet utifrån tre delar - skolan, arkivet samt innehållet som skall förmedlas. Genom att låta aktörer från båda sidor göra sig hörda vill hon undersöka elevers, lärares samt arkivariers åsikter och attityder kring arkivpedagogik och hur det fungerar i praktiken. Ulfner menar att

samarbetet mellan arkiv och skola sitter på många möjligheter och att läroplanen har en tydlig roll i samarbetet. Hon vill dock understryka att arkivpedagogiken skall ses som ett komplement till historieundervisningen, då det arkivpedagogiska materialet många gånger kan upplevas som tillrättalagt i och därmed inte kan ge en representativ bild av historien (Ulfner 2001).

I D-uppsatsen *Användning av arkiv i samhällskunskapsundervisningen på gymnasiet* vill Kristina Holdar (2005) undersöka om, och i så fall hur, man på ett givande sätt kan använda sig av de kommunala arkiven i samhällskunskap A på gymnasiet. I undersökningen användes en väska med arkivhandlingar framtagna med hjälp av styrdokument. Den övergripande slutsatsen är att arbetsmodellen är ett bra verktyg för ändamålet och alltså är applicerbart på samhällskunskap lika väl som på historieundervisning, som är mer vanligt förekommande idag (Holdar 2005).

Anna Andersson Bohman och Anna-Karin Leonardsson har för avsikt i D-uppsatsen *Konsten att aktivera det kollektiva minnet - arkivens potential för att utöva pedagogisk verksamhet* (2009) att undersöka hur arkiven tillgängliggör sig ut mot skolan och hur deras pedagogiska verksamhet ser ut, vilket analyseras med hjälp av arkivens styrdokument samt intervjuer med arkivarier och arkivpedagoger. Studien visar bland annat på hur viljan att bedriva pedagogisk verksamhet vid arkiven finns, men att det krävs ekonomiska resurser för att hålla verksamheten vid liv på ett långsiktigt plan. Författarna menar också att en pedagogisk utbildning i slutändan är nödvändig för att arkivmaterialet skall kunna förmedlas och nå fram till så många elever som möjligt (Bohman & Leonardsson 2009).

Karin Lundbäck har skrivit masteruppsatsen *Arkiv för vem? En undersökning om arkivpedagogik och tillgängliggörande* (2012), där hon undersöker arkivinstitutioners profilering ut mot allmänheten och deras arbete med att tillgängliggöra material. Studien fokuserar på arkivens uppfattning om sin egen verksamhet men tar inte upp mottagarnas åsikter om detsamma, vilket gör vårt användarfokus än mer relevant (Lundbäck 2012). Mikael Gustavssons (2017) masteruppsats *Främjande av källkritisk kunskap vid de offentliga arkiven - en jämförande analys av det arkivpedagogiska arbetet vid fyra offentliga arkiv* kan också nämnas som relevant forskning inom området. Här vill författaren undersöka hur arkiven i egenskap av läranderesurs tar sig an uppgiften att förmedla kunskap i källkritik och eventuella likheter eller skillnader i arbetssätt institutionerna emellan. Intervjuer görs med arkivpedagoger i Helsingborg, Malmö, Uppsala och Göteborg. Även här saknas ett elev- och lärarperspektiv, vilket författaren även tar upp som relevant framtida forskning (Gustavsson 2017).

Ser man till den tidigare forskningen i ett internationellt perspektiv så finns det ett mindre antal artiklar som behandlar arkivpedagogik. En av dessa är *Primary Sources in K-12 Education: Opportunities for Archives* (2007) skriven av Julia Hendry och berör hur arkiv och arkivmaterial i en amerikansk kontext kan fungera som ett komplement till historieundervisningen för elever från "kindergarten through twelfth grade", det vill säga från förskola till gymnasiet. Det finns flera likheter med hur den svenska arkivpedagogiska kontexten ser ut, bland annat hävdar Hendry att det har skett en ökning av användandet av historiskt källmaterial i skolans undervisning och att det har blivit ett större fokus på amerikanska skolor att jobba med så kallad inquiry-based learning vilket kan ses som ett mer ifrågasättande och ett mer praktiskt, laborativt lärande i klassrummen. Här menar Hendry att arkivet kan få ett större utrymme i

skolundervisningen och fungera som ett stöd åt lärare och elever i arbetet med historiska källor (Hendry 2007).

Anne Bahde och Heather Smedberg bidrar med *Measuring the Magic: Assessment in the Special Collections and Archives Classroom* (2012) till diskussionen om arkivundervisningens mätbarhet, och vilka verktyg och metoder som bäst lämpar sig för ändamålet. De undersöker bland annat metoder som är mer vanligt förekommande inom biblioteks- och informationsvetenskapen och går även igenom litteratur som skrivits inom ämnet för att se hur liknande metoder har använts eller anpassats inom specialsamlingar och arkiv. Resultatet visar att det finns en medvetenhet hos berörda institutioner om värdet bakom dessa former av kunskapsbedömning, men även en frustration när det gäller att hitta tillvägagångssätt att effektivt mäta kunskapsprocesser, där en av de största utmaningarna ser ut att vara tid, då klassrumsundervisning kräver mycket förarbete och sällan lämnar tillräckligt med tid till reflektion och efterarbete. Ännu ett hinder ligger inom utbildning, då en stor del av de verksamma inom områdena är självutbildade vad gäller den pedagogiska delen. En annan faktor i den jämförelsevis långsammare utvecklingen av bedömningsredskap inom arkiv och specialsamlingar, jämfört med bibliotekssfären ser ut att vara rädslan för att resultatet av eventuella utvärderingar inte skulle överensstämja med den upplevda framgången och därigenom utöva ett hot mot de verksammes fortsatta undervisning. Avslutningsvis betonar författarna vikten av kommunikation och samarbete mellan yrkesverksamma, där utvärderingsmetoder som använts och reflektioner av desamma, också skall delas, via exempelvis nätbaserade forum, för att främja en professionell dialog, bygga samarbeten och bana väg för den fortsatta utvecklingen av användbara bedömningsverktyg (Bahde & Smedberg 2012).

Värt att nämna i sammanhanget är också en nyare artikel av Patricia Garcia som publicerades i *The American Archivist* 2017. *Accessing Archives: Teaching with Primary Sources in K-12 Classrooms* (2017) är en artikel baserat på en 18-månader lång studie av Garcia där hon undersöker lärandet om och av primärkällor för skolelever i svallvågorna av att Common Core State Standards har införts i USA. CCSS är en utbildningsstandard som utvecklades av National Governors Association och som har som syfte att göra den Amerikanska skolan mer jämlik och även skapa en nationell standard för prov och betygsättning. CCSS påminner om de svenska läroplanerna och i likhet med den svenska skolan skall elever använda sig av primärkällor i undervisningen. I studien intervjuar Garcia tio lärare som har någon erfarenhet av att använda primärkällor i undervisningen. Garcia utförde även under nio månader deltagande observationer i olika klassrum för att observera hur lärandet om och av primärkällor utförs i praktiken. Det finns tre specifika kunskapsformer som krävs för att lärare skall kunna arbeta med primärkällor effektivt. *Domain Knowledge*, *Artifactual Literacy* samt *Archival Intelligence*. Till dessa tre kunskapsformer adderar Garcia ytterligare en kunskapsform vilket är *Professional knowledge* som innefattar *Professional practices*, *Pedagogical strategies* och *Tacit Understanding of Classroom Environments*. Dessa fyra kunskapsformer bildar en modell vilket Garcia kallar *The collaborative knowledge model* som beskriver vilka kunskaper lärare behöver ha för att kunna bedriva en effektiv utbildning med hjälp av primärkällor i klassrummen. Modellen är tänkt att beskriva det dualistiska förhållandet mellan lärares kunskaper om

pedagogiska strategier metoder med klassisk arkivkunskap som handlar om värdering av olika primärkällor och vilken kunskap som kan vinnas ur dessa (Garcia 2017).

3. Teori och begrepp

Vi har valt att belysa vårt forskningsområde utifrån teorier som vi anser lämpliga för ändamålet, och som kommer att presenteras nedan. För att förstå arkivets utveckling under 1900-talet och hur detta har kommit att påverka arkivets samhällsroll och arbetet ut mot allmänheten kopplat till tillgänglighet så använder vi oss av den kanadensiska arkivteoretikern Terry Cook och hans fyra paradigmskiften (Cook 2013). I utformandet av intervjuguiden och under bearbetning av intervjureresultat tar vi stöd av John Deweys pedagogiska teorier, med tonvikt på begreppet erfarenhet och erfärande. I vårt resonemang vävs även skolans läroplaner in, för att visa på samband och relevans mellan dessa och vårt forskningsområde.

3.1 John Dewey

John Dewey (1859-1952) var en framstående amerikansk pedagog och utbildningsfilosof och en av de mest inflytelserika i sitt fält. Bland annat är Dewey känd som en tidig utvecklare av den pragmatiska filosofin som kortfattat innebär en föreställning om att människan formas av samspillet mellan naturen, samhället och medmänniskorna och således även människans orientering till omvärlden (Sundgren 2005). Detta återspeglas senare i Deweys pedagogiska filosofi.

För många är kanske Dewey mest förknippad med begreppet *learning by doing*, vilket han själv inte använde särskilt flitigt (Ljung 2009, 76). Deweys progressiva tankar om pedagogik grundar sig i ett motstånd mot den traditionella pedagogiken i skolvärlden under det tidiga 1900-talet där man ansåg att det fanns ett färdigt paket av kunskap som skulle överföras från lärare till elev ovanifrån. Dewey ansåg snarare att pedagogik hade en stor bredd och innefattade bildning, utbildning och uppfostran (Ljung 2009, 75). Lärande eller erfärande skulle uppstå genom fri aktivitet från eleven. Dewey menar "att verklig utbildning endast kan uppnås genom att barnets begåvning stimuleras av de krav som ställs i den sociala situation där det befinner sig" (Dewey 1998, 39).

John Dewey startade år 1896 en experimentskola tillsammans med sin första hustru Alice Chipman Dewey i Chicago. Skolan gick under namnet Laboratory school och syftet var att pröva de pedagogiska principer Dewey hade arbetat fram (Sundgren 2005) Skolan präglades av ett pragmatiskt synsätt och där tyngdpunkten låg på aktiv och praktisk handling för kunskapsbildningen och dessa skulle knytas samman med elevers erfarenhet sedan tidigare och till samhället i ett större perspektiv (Ljung 2009). Skolan skulle således inte ses som en isolerad, fränkopplad del från barnens egna miljöer utanför skolan.

3.1.1 John Dewey i Sverige

John Dewey blev tidigt uppmärksam i Sverige för sin pedagogiska filosofi. Svenska var till exempel det första språket som Deweys arbete blev översatt till i och med publiceringen av artikeln "Intresse och Viljeansträngning" 1902 i en progressiv tidskrift *Skolan* (Dewey 2004). Dock dröjde det till år 1912 innan ett större verk av Dewey översattes och gavs ut på svenska vilket var *The child and the curriculum*, som även innehöll en del texter om den experimentskola som Dewey startat i Chicago. Det var också under denna tid som John Dewey ökade i popularitet i Sverige, bland annat skrev Ellen Key positivt om Deweys *School and society* (1899) i hennes andra upplaga av det populära verket *Barnets århundrade* (Dewey 2004, 26). Deweys och hans progressiva pedagogik fortsatte sin popularitet under 1920- och 30-talen och påverkade flera skolutredningar under 1940- och 50-talen. Dock så lyftes sällan John Dewey fram under mitten på 1900-talet och framåt, men hans utbildningsfilosofiska tankar präglade reformarbetet för skolorna i Sverige under hela århundradet.

3.1.2 Erfarande

Ett av Deweys centrala begrepp är experience, som närmast kan översättas till erfarenhet. I ett försök att definiera begreppet utbildning använder Dewey just erfarenhet. Utbildning "är den rekonstruktion eller reorganisation av erfarenheten som fördjupar erfarenhetens mening och förstärker förmågan att styra senare erfarenheters riktning" (Dewey 1999, 117). Berit Ljung har tolkat Dewey och framförallt erfarenhetsbegreppet i en avhandling om museipedagogik (2009). Då det finns starka beröringspunkter mellan museipedagogik och arkivpedagogik finner vi det fruktsamt att använda oss av Ljungs tolkning av Dewey. Ljung använder sig av begreppen erfarenhet och erfarande, just för att poängtera dubbeltydigheten i engelskans *experience*. Det handlar både om vad det är för någonting man erfar, och hur man erfar det (Ljung 2009). Ljung menar, i likhet med Dewey, att erfarenhet och pedagogik (utbildning) är tätt sammanvävda. Dock innebär inte all erfarenhet eller erfarande kunskap, däremot är kunskap en form av erfarenhet. Det finns två principer som styr om en erfarenhet är en bildande erfarenhet, vilket är principen om kontinuitet och principen om interaktion (Ljung 2009). Dewey beskriver i *Erfarenhet och utbildning* (1938) att kontinuitetsprincipen fungerar på så sätt att varje erfarenhet fångar upp tidigare erfarenheter och förändrar på något sätt kvaliteten på senare erfarenheter vilket således innebär att även individen förändras (Dewey 2004). Interaktionsprincipen bygger på att erfarenhet eller erfarande alltid sker i interaktion med någon eller med något. Dewey uttrycker att interaktionen sker mellan individen och omgivningen. Omgivning kan vara "vilka förhållanden som helst som interagerar med personliga behov, önskningar, syften och möjligheter att skapa ny erfarenhet" (Dewey 2004, 185). Det är i denna omgivning som en pedagog kan vara en aktiv del i att styra eller påverka individens erfarande, men båda principerna verkar tillsammans och "ger ett mått på den pedagogiska betydelsen och värdet av erfarenhet" (Dewey 2004, 185). Pedagogen är också ansvarig för kvaliteten i erfarenheten. Dewey beskriver att det finns två aspekter av kvaliteten i erfarenheter hos individer. Den ena aspekten är den direkta och omedelbara, det vill säga om en erfarenhet är trevlig och angenäm. Den andra är huruvida det påverkar tidigare erfarenheter. Det är denna aspekt som är svårbedömd för pedagoger då effekten av en erfarenhet inte är synlig på utsidan (Dewey 2004, 175).

Det är pedagogens uppgift att försöka arrangera sådana erfarenheter som utan att vara motbjudande för eleverna gärna väddar till deras aktivitet, men som för den skull inte är erfarenheter som bara är roliga för stunden utan också leder till att önskvärda erfarenheter kan göras i framtiden (Dewey 2004, 175).

Dessa två kvaliteter kan även beskrivas som primärt och sekundärt erfärande. Ett primärt erfärande är det direkta erfärandet i något och som upplevs direkt. Spontana tankar och idéer, känslor och sinnesintryck. Till exempel de intryck ett museiföremål kan skapa vid första anblicken. Det kan väcka en nyfikenhet och ett intresse. Ett sekundärt erfärande är när det primära erfärandet formuleras och kommuniceras, vilket är nödvändigt för att kunna analysera det primära erfärandet och tillskriva det mening, för att i förlängningen skapa ett bildande erfärande och tillskansandet av ny kunskap (Ljung 2009, 126).

3.2 Cooks fyra paradigmer

Terry Cook har haft ett stort inflytande vad gäller synen på arkivets identitetsutveckling och är flitigt använd i arkivteoretiska sammanhang. I "Evidence, memory, identity, and community: four shifting archival paradigms" (Cook 2013) beskrivs arkivets utveckling under de senaste 150 åren och hur detta även har kommit att påverka arkivariens yrkesroll, från neutral väktare till aktiv förmedlare. Arkivets utveckling delas här in i fyra faser eller paradigmer, där vår uppsats främst kommer att behandlas utifrån tredje och fjärde paradigmet. Då varje paradigm har sitt ursprung i den föregående och heller inte helt ersätter den tidigare, så ser vi det som relevant att inledningsvis kort redogöra för de två första paradigmen, innan vi går något djupare in på de senare.

3.2.1 Det första paradigmet

Som en deleffekt av den franska revolutionen växer offentliga arkiv fram i Europa under tidigt 1800-tal, vars handlingar är tillgängliga främst för en forskareelit. Detta första paradigm, *Evidence*, representerar tiden fram till 1930-talet och kännetecknas av neutralitet, där den passiva arkivarien tar emot och vaktar handlingar utvalda av staten, med dokumentationsfokus på nationen. Principer som proveniens och ursprunglig ordning utvecklas under denna tid i Frankrike och Tyskland, bland annat nedskrivna av Sir Hilary Jenkinson på 1920- och 30-talen, med innebörden att handlingar ordnas, beskrivs och upprätthålls med syfte att återspegla den ursprungliga kontexten i vilken handlingarna skapades, snarare än att ordna dem efter ämne eller plats, vilket enligt dessa principer hade förstört handlingarnas kontextuella trovärdighet till förmån för deras informella innehåll. Den ursprungliga ordningen värderas alltså högt (Cook 2013).

The archival records of the state were themselves not chosen to serve history or historical themes, for any appraisal or destruction of records by archivists was viewed as un-archival. Such intervention by the archivist would inject an inevitable subjectivity, Jenkinson recognized, into what he took to be the essence of archival work: guardianship

of “Truth” in records through unaltered and unmediated and unbroken context (Cook 2013, 106).

Arkiven blev sålunda definierade som deskriptiva institutioner vars syfte var att lyfta fram detta ursprung, så att handlingarnas bevisvärde inte skulle bli förstört. I takt med att arkivhandlingarna växte i omfattning i och med ett ökat statligt ingripande i människors liv, blev det allt mer uppenbart att någon form av urval och värdering av handlingar var nödvändigt. Detta urvalsarbete delegerades dock till statliga administratörer, då arkivarien alltid måste förbli objektiv och opartisk. Att handlingar rörande staten, eliten, nationell och internationell verksamhet prioriterades framför lokala och regionala företeelser är därmed kanske ingen överraskning (Cook 2013).

3.2.2 Det andra paradigmet

Memory är det andra paradigmet och kännetecknar tiden mellan 1930 till 1970, där arkivarien har en mer aktiv roll i urval och med ett fokus på användbarhet av handlingar, relevanta för främst akademiker och forskare inom historia. Arkivariens nya roll är delvis ett resultat av den lavinartade ökningen av arkivhandlingar, där de två världskrigen, den stora depressionen och nya sociala program genererar nya handlingar och tvingar fram en förändring av det föregående förhållningssättet. Det blev nödvändigt att göra ett urval av handlingarna, och det med råge. Det som valde att sparas var därför inget som kunde tala för en större majoritet, utan hade sin prägel av arkivarien som gjorde urvalet (Cook 2013). Fokus ligger fortfarande på bevarande av det legala arvet, men ett visst utrymme ges härmed även till tankarna om arkivarien som medskapare av ett gemensamt minne, i och med de urvalsprocesser som nu ingår i yrket (Sjögren Zipsane 2016).

The archivist thus became an active selector of the archive, if through the filter of academic history, and thereby consciously created public memory. Far from neutral and objective, and guarding what was inherited or received, the archivist determined what would be received by archives, with inevitable subjectivity entering that decision-making process (Cook 2013, 108).

Arkiven fylldes alltmer på med mer material, högre nivåer av filer, serier, grupper och fokuserade mindre på enskilda dokument. Det krävdes av arkivarien att kunna analysera dessa mängder av material för att sedan kategorisera och tillskriva egenskaper att lyfta fram i registren. Ofta kunde en beskrivning på en eller två sidor relatera till tusentals arkivboxar, med bokstavligen miljoner sidor av enskilda dokument. Respekten för den ursprungliga ordningen blir ställd lite på kant här, då arkivarien i sina försök att kategorisera och ordna dokument påverkar vad som blir synligt för allmänheten. Här gör sig arkiven påmind i samhället som de minnesinstitutioner de faktiskt är.

3.2.3 Det tredje paradigmet

Vid slutet av det andra paradigmet börjar man se att intresset för nationens historia minskar och fler blickar riktas istället mot “historia nedifrån”, det vill säga ett större intresse för den enskilde individen. Här tar det tredje paradigmet *Identity* över och fokus flyttas från stat och förvaltning

till individ, kulturarv och minne (Sjögren Zipsane 2016). Eran är postmodernistisk präglad och står för en bredare syn på vad sanning egentligen innebär och inkluderar ett större spektrum av röster och berättelser. Det finns inte längre endast en sanning, utan ett oändligt antal som tillsammans verkar i en större kontext. Arkivet blir en resurs för samhället och får ett bredare användningsområde. Arkivariens roll börjar bli mer facetterad och är nu en medveten och aktiv förmedlare med intresset att lyfta fram det marginella och synliggöra fler former av kulturella uttryck. (Cook 2013). Sociala och politiska rörelser på 1960- och 1970-talet kom att färga av sig på kulturarvsinstitutioners verksamhet, där krav på större öppenhet och demokratisering av kulturarvet var några av effekterna. Folkrörelse- och arbetarrörelsearkiv fick ett uppsving i Sverige vid denna tid (Sjögren Zipsane 2016). Begreppet *identity* sammanfattar både arkivariens nya roll och hur vi bör se på arkivinstitutionerna som en del av samhället (Cook 2013).

In this new identity, archivists increasingly embraced insights from many other disciplines and from many of types of users other than just academic historians, and thus became experts, in their own right, in the character and nature of records and archives, and their creating contexts (Cook 2013, 109-110).

Vid denna tid börjar man i större utsträckning att se arkiven som en samhällsresurs, och den förmedlande rollen börjar ta en tydligare form. Den förr så snäva bilden av arkiv anpassad och inriktad enbart mot den akademiska eliten börjar att släppa fästet och ge plats åt en större grupp av användare, med fokus på identitet och rättvisa, där arkivarierna blir sociala aktivister i rollen att samla in handlingar utifrån ett bredare spektrum (Sjögren Zipsane 2016).

3.2.4 Det fjärde paradigmet

Vi står nu vid randen av det fjärde paradigmet *Community*, som kan sägas vara en utveckling av det föregående paradigmet och ännu inte är färdigformat, men vars tankegångar och mönster märks av i arkivvärlden i väst idag. Cook lyfter fram *community archives*, där den direkta översättningen samhällsarkiv inte helt klarlägger innebörden av uttrycket, men som förslagsvis kan förstås som en större eller mindre grupp av individer förenade av gemensamma intressen. Här är den digitala revolutionen högst närvarande och visar sig i vårt kommunikationsbeteende och de möjligheter som har öppnat upp sig i och med digitaliseringen. Vi kan se hur en demokratisering av arkiven och en större delaktighet och öppenhet gentemot samhället och dess aktörer tar alltmer plats. (Cook 2013). Samarbeten och utåtriktad verksamhet lyfts fram. Cook menar att arkivarier idag står inför spännande utmaningar och möjligheter till att dokumentera samhället med en detaljrikedom som aldrig förr, där vi gemensamt ställer in siktet på ett mer holistiskt och mångfacetterat "total archive" (Cook 2013).

New societal and communications realities are everywhere being manifested. With the internet, every person can become his or her own publisher, author, photographer, film-maker, music-recording artist, and archivist. Each building is an online archive. So, too, are countless non-governmental organizations, lobbying groups, community activists, and "ordinary" citizens joining together, in numerous forums, to share interests reflecting every possible colour, creed, locale, belief, and activity, actual or hoped for (Cook 2013, 113).

Vissa röster inom arkivsektorn menar på att arkivarierna helt bör släppa tankarna om en yrkesprofession, kontroll och makt inom området och istället dela våra arkiv med resten av samhället, både fysiska grupper, eller *communities*, samt virtuella sådana. Det finns helt enkelt för mycket information för att möjligheten till överskådlighet skall finnas, vid förvaring i fysiska arkiv idag. (Cook 2013). Det blir här ytterst tydligt att de tidigare sätten att se på arkiv som enbart fysiska inte håller länge, där en arkivhandling inte ansågs vara en arkivhandling förrän den kom över tröskeln och in till arkivet. Cook menar att många av dessa mindre arkiv, eller *community archives*, drar sig för att lämna över sina arkiv till statliga institutioner eller andra arkiv som representerar regeringen eller andra maktinstitutioner som tidigare exkluderat dem, eller värre, i vissa fall även aktivt diskriminerat dessa grupper. I många fall är även dessa handlingar en del av gruppens identitet och inte enbart arkivhandlingar i sig, vilket också kan bidra till tveksamheten över att lämna över handlingar (Cook 2013). Därför är det viktigt att arkivarierna av idag mer aktivt skapar förutsättningar för samarbete, möter upp i samhället och tar på sig en coachande roll, med en vilja att lyssna på dem som kommer för att möta upp.

4. Metod och urval

I följande kapitel kommer vi att redogöra för valet att använda oss av en kvalitativ ansats för vårt arbete. Vi presenterar våra metodval i form av intervjuer och telefonintervjuer samt observationer. Vidare i kapitlet introducerar vi hur vi valt att begränsa undersökningen i form av urval, samt etiska överväganden. Slutligen presenteras hur vi gått tillväga inför och under genomförandet av intervjuer och observationer.

4.1 Kvalitativ metod

Vi har i vår forskning valt att använda oss av en kvalitativ metod då vi anser att det är den bäst lämpade metoden i vårt fall, eftersom forskningsfrågorna utgår ifrån informantens upplevelse och åsikter om ämnet i fråga. Vi vill komma vårt forskningsområde så nära som möjligt. Genom att ställa våra frågor direkt till informanterna så breddas förhoppningsvis chanserna till ett rikt svarsmaterial. Kvalitativa metoder lämpar sig väl då vi vill få ett så nyansrikt material som möjligt, där bland annat svårämbara yttringar som normer och värderingar ges ett större utrymme och chans att få komma upp till ytan (Ahrne & Svensson 2015). Då vi i vår forskning är intresserade av hur arkivpedagogiken upplevs av lärare inom skolan så är kvalitativ metod önskvärd. Av samma anledning har vi därmed valt bort en kvantitativ metod, då det vi vill undersöka inte är fördelaktigt mätbart på det vis som kvantitativa metoder står för. "Kvalitativa data mäts inte, utan det räcker att konstatera *att* de finns, hur de fungerar och i vilka situationer de förekommer. Hur *mycket*, hur *länge* eller hur *ofta* de finns är av mindre betydelse" (Ahrne & Svensson 2015, 10). Olika kvantitativa metoder passar således bättre för en undersökning där syftet är att samla in ett så stort material som möjligt, för att göra kvantitativa analyser på underlaget med hjälp av statistiska metoder och verktyg och förutsätter att det man vill undersöka kan avgränsas och omvandlas till att passa i tabellformat, diagram och liknande (Justesen & Mik-Meyer 2011).

4.2 Kvalitativ intervju

Intervjuer är en av de vanligast förekommande forskningsmetoderna inom det kvalitativa fältet. Ahrne & Svensson 2015, 34). En av fördelarna är att frågorna och ordningen på detsamma kan justeras och anpassas utefter intervjusituationen, till skillnad från ett mer kvantitativt och standardiserat frågeformulär. En kvalitativ intervju kan beskrivas som en form av interaktion mellan minst två personer, där intervjuaren ses som medskapare till intervjuens resultat genom interaktionen mellan denne och intervjupersonen (Kvale & Brinkmann 2014). Den kvalitativa intervjun kännetecknas av att man inte från början kan vara säker på vilka frågor som kommer att ta mest utrymme eller vara särskilt betydelsefulla och kräver av intervjuaren att vara lyhörd inför respondentens svar och utveckla, anpassa och följa upp relevanta frågor för att hålla det centrala syftet med undersökningen närvarande i samtalet (Starrin & Svensson 1996). Vi har valt att

använda semi-strukturerade intervjuer, då vi vill lämna utrymme för reflektion och förgreningar under samtalet, men samtidigt hålla oss inom ett antal övergripande teman. Vid mer omfattande undersökningar kan det vara en fördel att ha med ett större antal standardiserade frågor för att senare kunna jämföra svaren mellan informanterna, men då vi i denna studie enbart kommer att utföra fem intervjuer är inte detta relevant för oss (Ahrne & Svensson 2015).

Vi har varit medvetna om att informanternas svar kan komma att påverkas av det faktum att vi är två som intervjuar och att detta numerära överläge eventuellt har en negativ och hämmande effekt på informantens svar. För att förhindra detta har vi vid varje intervjutillfälle försökt att placera oss på ett vis som i mesta möjliga mån skapar en trygg atmosfär och exempelvis undviker att vi båda hamnar emot informanten (Ahrne & Svensson 2015).

4.2.1 Intervjuguide

Vår intervjuguide (se bilaga 10.2) berör frågor inom ett antal områden vi från start definierat som relevanta för undersökningen. Dessa områden är, förutom de inledande frågorna som rör informantens yrkesbakgrund, *uppfattningar om arkivpedagogik, kontakt med arkivet, under besöket, pedagogik* och *styrdokument* samt *efter besöket*. För att inte riskera att bli låsta i en på förhand bestämd struktur och att intervjuerna blir att för mekaniska har vi har löpande gjort små justeringar i frågorna när det visat sig att vissa frågor upplevts som för stora att greppa eller inte tillfört något alls, men har på det stora hela behållit det ursprungliga formatet och de ursprungliga områdena.

4.3 Kvalitativ intervju över telefon

En av de genomförda intervjuerna har gjorts över telefon. Detta på grund av både tidsbrist och ekonomiska hinder, då det blev svårt att motivera en tågresa tur och retur från Lund till Stockholm för en intervju på cirka 30 minuter. Då telefonintervjuer skiljer sig från intervjuer genomförda ansikte mot ansikte vill vi adressera möjliga problem som en telefonintervju medför, i kontrast till personliga intervjuer. Det behöver inte vara problematiskt att genomföra intervjuer över telefon, dock bör man ha med sig att det finns såväl för- som nackdelar med telefonintervjuer kontra intervjuer som sker ansikte mot ansikte (Bjørvik 2007). En av fördelarna med att genomföra telefonintervjuer är att informanten själv bestämmer i vilken miljö intervjun skall ske i. Detta kan vara särskilt viktigt om intervjun kommer ta upp känsliga ämnen där informanten bör känna sig trygg och bekväm, som till exempel i sitt egna hem (Bjørvik 2007). I vårt fall har samtliga intervjuer, de fysiska samt telefonintervjun skett på informantens arbetsrum vilket i detta fall får bedömas som en trygg plats för informanten, speciellt då temat för intervjun är kopplat till deras yrkesroll som lärare. Något som däremot kan vara en nackdel med telefonintervjuer är att det fysiska sammanhanget försvinner. Saker såsom kroppsspråk, ansiktsuttryck och gester blir i praktiken omöjligt att fånga upp när en intervju sker över telefon (Bjørvik 2007, 41). Dock är denna typ av icke-verbal kommunikation inte alltid väsentlig. Många gånger då man analyserar transkriberat material i en undersökning, till skillnad mot

fältanteckningar, så används inte icke verbal data i analysen alls (Jägervi 2012). Detta är även fallet för vår undersökning.

4.4 Observation

Som ett komplement till intervjuerna har vi även varit närvarande vid ett antal undervisningstillfällen vid de arkiv vi valt att inkludera i vår studie, detta för att få en inblick i elevers förståelse av och reaktioner på nämnda undervisning. Då vi valt att enbart intervjua lärare, så vill vi med våra deltagande observationer öppna upp för en möjlighet att upptäcka eventuella värderingar hos eleverna och hur de tar sig uttryck, samt att få tillfälle att observera samspelet mellan elever och pedagog. En av fördelarna med observation är möjligheten till att studera gruppen eller miljön inifrån, där informationen som fås utifrån detta är beroende av observatörens känslighet (Starrin & Svensson 1996). Utöver att fånga upp eventuella värderingar och samspel var vi även uppmärksamma på återkommande nyckelord, eventuella anteckningar på tavlan samt noterade vad för innehåll som behandlades i undervisningen och hur det gestaltades. Då vi hade ett relativt brett fokus under vår observation är detta att betrakta som en ostrukturerad observation. Vad som här skiljer sig gentemot en strukturerad observation har ett på förhand utformat detaljerat observationschema. En strukturerad observation passar som metod om fokus skall ligga på specifika element under observationen (Bjørndal 2005, 50). Men då vi snarare har fokuserat på att få en överblick av arkivlektionen är en ostrukturerad observation mer passande för denna undersökning.

Cato R. P. Bjørndal (2005) beskriver två vanliga former av observationer i det värderande ögat, observation av *första* och *andra* ordningen. Observation av första ordningen innebär att en utomstående observerar en pedagogisk situation och observationen är den enda uppgiften. Observation av andra ordningen är när en individ som utför den pedagogiska verksamheten kontinuerligt observerar händelser samtidigt som individen undervisar eller handleder. I fallet för denna uppsats så är observation av första ordningen att föredra, även om vi båda har viss erfarenhet av att leda arkivlektioner. Att enbart ha observationen som uppgift leder till att en högre kvalitet kan uppnås, än om fokus ligger på flera uppgifter samtidigt (Bjørndal 2005, 26).

4.5 Urval

Intervjuerna är gjorda med lärare som i någon form har tagit del av arkivpedagogisk undervisning vid stadsarkiven i Malmö, Helsingborg eller Stockholm. Valen av arkiv motiveras här av att dessa har program speciellt utformade för skolans värld, vilket är en förutsättning för genomförandet av vår undersökning. Vi är medvetna om att det förekommer arkivpedagogisk verksamhet även inom andra arkivinstitutioner runt om i landet, men valde stadsarkiven utifrån geografisk tillgänglighet, samt att dessa arkiv har liknande struktur, uppdrag och innehåll.

Vi övervägde att även intervjua elever för att få en bredare uppfattning av olika åsikter inom ämnet, men kom fram till att detta skulle kräva allt för mycket tid av vår arbetsprocess, då detta bland annat skulle innebära att vi behövde få vårdnadshavares tillstånd att utföra dessa intervjuer.

Vi skulle även behöva omformulera vår intervjuguide och intervjuteknik samt ta ställning till huruvida vi ville intervjua en eller fler elever per intervjutillfälle, då vi annars är i numerärt överläge och därmed sannolikt påverkar stämningen under intervjusituationen (Ojala 2013).

En fråga som tidigt dök upp i våra diskussioner rörande urval var huruvida vi ville få med samtliga årskurser eller fokusera på enbart en målgrupp, exempelvis högstadiet. Vi landade i att inledningsvis söka brett inom alla årskurser under jakten på informanter, för att därefter se om de positiva svar vi fick in uppvisade ett specifikt mönster vad gäller åldersgrupp och utifrån detta avgöra huruvida detta påverkade vår forskningsriktning. Vi motiverade detta med att vi inte ville riskera att få in alldeles för få informanter som var positiva till att ställa upp på intervjuer, om vi redan i startskedet hade gjort en avgränsning och exempelvis enbart sänt våra intervjuförfrågningar till lärare verksamma på gymnasieskolor.

4.6 Etiska överväganden

Inför varje intervju informerade vi om syftet med besöket och bakgrunden till detta. Vi delgav våra tankar om arbetet och våra forskningsfrågor samt upplyste om möjligheten att få ta del av arbetet. Vi berättade att intervjun skulle ta cirka 30-40 minuter, och bad om tillåtelse att få spela in intervjun för att underlätta transkriberingen samt för att inte missa viktig information. Samtliga inblandade gav tillåtelse att spela in intervjun. Vi har i vår sammanställning valt att anonymisera informanterna och ge dem förkortningar knutna till staden de undervisar i, för att lättare kunna referera till vad som sagts och se sammanhang i analysen av materialet. M1 står för informant ett i Malmö, H2 är informant två i Helsingborg, S1 är informant ett i Stockholm och så vidare. I denna undersökning finns det inga argument för att namnge varken informanter eller deras arbetsplats. Vad gäller observationerna på respektive stadsarkiv så har vi varit noga med att hålla en neutral ton i våra anteckningar och inte på något vis lyfta fram enskilda elever, annat än i vad som sagts, om vi har ansett att något av särskilt intresse för vår studie har uttryckts.

4.7 Genomförande

I ett tidigt skede av undersökningen satte vi oss ner och formulerade en förfrågan om intresse av att delta i vår undersökning, där bakgrunden till vårt intresseområde även kort presenterades. Detta skickades ut till 30-talet lärare verksamma vid skolor i Malmö, Helsingborg och Stockholm. Vi hörde även av oss till arkivpedagoger vid respektive stadsarkiv för att se om de hade lärarkontakter de ville dela med sig av, då vi var ute efter lärare med erfarenhet av arkivets pedagogiska verksamhet. Svarsfrekvensen hos lärarna var låg, vilket vi delvis anar har att göra med lärares pressade tidsscheman överlag idag. Att hen inte hade tid att ställa upp var ett vanligt förekommande svar på vår förfrågan. De lärare som tackade ja till att delta bokade vi in en tid för intervju med så snart det var möjligt. Intervjuerna gjordes vid respektive informants arbetsplats och tog cirka 40 minuter, fränsett intervjun som gjordes över telefon. En av de fem utförda intervjuerna gjordes med två informanter, något vi inte hade räknat med men som vi på plats bestämde oss för att inte lägga någon större vikt vid då vi bedömde att det inte skulle ha en

negativ påverkan på vår undersökning. Vi har båda varit närvarande vid samtliga intervjuer, däremot har observationerna vid Helsingborgs och Stockholms stadsarkiv utförts av en av oss, då hinder uppstått för den andra. Vi har dock i samband med varje observations slut ventilerat och diskuterat anteckningar, för att delge intryck samt se på vilka sätt de skiljer sig, eller liknar de föregående observationerna, för att ge den frånvarande av oss en inblick i vad som skett under dessa observationer.

5. Undersökning

I detta kapitel presenteras kortfattat det tre stadsarkiv som har varit föremål för vår undersökning. Vi redovisar även delar av det insamlade materialet som vi har funnit relevanta för ramarna för detta arbete. Materialet kommer från intervjuer med lärare som deltagit i någon form av arkivlektioner hos någon av de tre stadsarkiven. Vi presenterar även de observationer som utförts på Malmö stadsarkiv, Helsingborgs stadsarkiv samt Stockholms stadsarkiv.

5.1 Malmö stadsarkiv

Malmö Stadsarkiv huserar sedan 2014 i lokaler på Bergsgatan i centrala Malmö. Organisatoriskt sett är Stadsarkivet en del av Kulturförvaltningen, som även innefattar institutionerna Malmö Museer, Malmö Konsthall, Malmö Konstmuseum, Malmö Kulturskola, Stadsbiblioteket samt alla stadsområdesbibliotek. Stadsarkivet består av två enheter; Publika enheten samt enheten för Tillsyn och vård, där den övergripande uppgiften är att se till att det gemensamma kulturarvet bevaras och görs tillgängligt för allmänheten (Malmö Stad 2018). Via stadsarkivets hemsida fås information om aktiviteter specifikt riktad mot skolan. Som lärare eller blivande lärare har du exempelvis möjlighet att kontakta arkivet för en visning för att få en uppfattning om vad som finns i arkiven och hur det kan användas som en resurs i skolan, eller låna hem arkivlådor med kopior av dokument att använda i klassrummet. På sidan presenteras även ett antal lektionsteman som lärare med klass kan anmäla sig till vid intresse (Malmö stadsarkiv 2018).

5.1.1 Intervju 1

Vid detta intervjutillfälle möts vi av två informanter istället för enbart den personen vi varit i kontakt med via mail, men vi tar direkt beslutet att varken påpeka eller göra något åt detta och istället se det som en tillgång. Vi är däremot extra tydliga med hur vi ställer våra frågor för att undvika att informanterna pratar i mun på varandra. Informanterna har i samarbete med olika kulturinstitutioner arbetat med att ta fram pedagogiskt skolmaterial, där en stor del av informationen kommer från arkivmaterial, men även med hjälp av andra relevanta kulturinstitutioner. De har exempelvis utarbetat ett material i ämnet religion utifrån handlingar från arkivet om Malmö synagoga. De hade även en idé i ämnet historia om att låta Adelgatan i Malmö vara föremål för en övning där socioekonomiska skillnader på Adelgatan i 1700-talets Malmö skulle visualiseras och konkretiseras med hjälp av olika sorters arkivhandlingar. Detta var dessvärre inte genomförbart då det saknades tillräckligt med material. I undervisningen använder de sig mycket av inskannat arkivmaterial som de introducerat för sina elever i klassrummen. Deras erfarenheter av arkiv kommer således handla om de fysiska besök de gjort men även effekterna av arbetet i klassrummen. Informanterna benämns här som M1 och M2.

M1 inleder med att berätta att hen är lärare i svenska och samhällsorienterade ämnen med behörighet från mellanstadiet upp till gymnasiet men undervisar i huvudsak på högstadiet, vilket

hen trivs väldigt bra med. Hen har varit verksam som lärare i 18 år. M2 har arbetat som lärare i 19 år och undervisar lågstadieelever i svenska, matematik, natur- och samhällsorienterade ämnen och tycker att de kompletterar varandra bra på det viset.

M2 berättar hur de med hjälp av arkivmaterial har försökt att fylla de luckor som ibland uppstår i historiebeskrivningen i läroböckerna i historia, som hen menar lämnar mycket att önska vad gäller Skånes historia. M1 förklarar att de med arkivets källor har försökt sammanfatta de viktigaste utvecklingslinjerna med ett källhistoriskt fokus, för att göra det skånska historieperspektivet mer hanterbart och för att kunskapskraven i källhantering är ett av de svårare kraven att möta som lärare, enligt M1.

När vi läser i böckerna så är den antingen svensk, mälardalsbaserad. Går vi till danska sidan så är Skåne liksom uttraderat, så där är vi historielösa på ett sätt. Och ska vi, särskilt nu i arbetet med forntiden, så finns liksom ingenting och det stämmer inte; de utvecklingslinjerna som man beskriver böckerna med på plats (M1).

M1 beskriver sitt yrkesmässiga uppdrag och syfte i ljuset av vart hen arbetar nu och önskar för sina elever att de skall få möjligheten att bygga ett gott liv för sig själva och sin framtida familj, med en vilja att bidra till samhällsutvecklingen. Vi kommer in på frågan när de först fick kontakt med arkivet, varpå M2 vill minnas att det var via en mellanhand på ett eller annat vis och att hen alltså inte på egen hand tog kontakt. M1 sökte upp arkivet när hen tillsammans med sin klass ville få fram statistik om industrialiseringen i Sverige, men har även under sina egna studier fått kunskap om och av arkiv. Det första besöket med klassen fick hen dock att inse att det inte riktigt var optimalt att göra besök med helklass.

[...] och det var ganska spännande, men det.. slutade med att några satt med något material vi beställde upp, några satt och vevade i rullar och tittade på gamla tidningsartiklar och dom blev väldigt, tyckte det var väldigt roligt, men jag har märkt att okej det funkar inte att ta med hela klassen hit liksom, jag måste ha en annan plan. [...] Att använda arkivmaterial med en hel klass, det har varit svårt (M1).

Detta var dock på den tiden då arkivet låg i västra hamnen och M1 menar att dagens upplägg med arkivpedagogerna fungerar bra, där det finns ett stort utrymme för dialog mellan lärare och arkivpedagog för att gemensamt komma fram till ett passande innehåll på undervisningen. Den största fördelen med att använda sig av arkivets resurser är tillgången till autentiska källor, menar M2. M1 berättar hur dessa källor kan ge en upplevelse av att man verkligen förstår att historien har funnits och att historia som ämne, på grund av sitt högabstrakta karaktär, har stor hjälp av konkretisering. Källorna i arkivet blir det konkreta när det kommer till historieämnet, precis som kartor är detsamma inom geografi eller laborationerna inom naturvetenskapen menar M1.

M1 definierar också lärarens pedagogiska uppdrag i det att kunna hitta den övergripande tråden, den stora berättelsen som sedan tar djupdyk ner i detaljerna som tydliggör berättelsen. Här är arkivmaterialet till stor hjälp när det kommer till att nyansera och konkretisera detta, och nämner hur en av hans elever utbrister "Jaa men det är där jag brukar äta på Max!", under ett inslag i en arkivlektion på Malmö stadsarkiv, då arkivpedagogen visar en tavla föreställande Malmö på

1600-talet. M2 nämner här hur värdefullt det är med diskussioner med kunniga inom de institutioner de samarbetar med, för att förstå varandras uppdrag och ambitioner.

Jag tror vi hjälper varann överhuvudtaget, oavsett om det är arkivet eller museet eller universitetet så är det ju att man inte riktigt vet vad skolan är, eller vilka behov skolan har [...]. Och det är väl där man kan hjälpas åt att vad är det, vi säger nu som arkivet; vad är det skolorna egentligen är intresserade av? Vad är det för frågor? Vad kan vi då stötta med det. För ibland finns det ju massa som man kan tycka som vuxen är intressant, men det är inte relevant i undervisning. För där tror jag kommunikation, hoppas jag iallafall att dom tycker ger någonting (M2).

M1 tycker sig märka att eleverna har blivit mer känslomässigt engagerade i sin stad i och med arbetet med arkivmaterial och poängterar att detta i hans mening är av extra betydelse för eleverna i området hen är verksam i, där många kanske inte alltid har så stark förankring i Malmö, eller i Skåne överhuvudtaget. M2 håller med och menar att det är av extra vikt i lågstadiet, när eleverna ännu inte fått ett förhållande till sin stad, att inte bara sitta i klassrummet och arbeta med källor, utan att man kommer ut och förankrar informationen till fysiska platser.

Informanterna är välbekanta med stadsarkivets utbud av teman och anser att de har relevant innehåll och är väl anpassade till skolans läroplaner, men de tar även kontakt med arkivpedagogen då de har önskemål om ett specifikt tema. De upplever att personalen är väldigt tillmötesgående och sällan säger nej till deras förfrågningar. M1 understryker vikten av tydlig information ut mot användare av arkivets pedagogiska resurser, då valet av aktivitet många gånger styrs av slumpen, det vill säga vad som först dyker upp i sökfältet när du som lärare letar efter passande aktiviteter.

[...] och så börjar man googla lite och så kommer det kanske upp - oj, titta dom har nåt där, eller som nu när vi höll på med nationella minoriteter; ah oj vad bra dom har en utställning på Malmö museum nu.. alltså ofta är det lite så det går till, så det är viktigt att arkiv och museum och sånt har tydlig information ut, så att det går lätt att hitta det, för man lägger oftast inte ner jättejättemycket tid utan det är lite såhär vad som råkar finnas just nu tillgängligt (M1).

Då är det också viktigt enligt informanterna att dessa lektionsteman är uppbyggda på så sätt att man skall kunna arbeta med temat både innan och efter arkivlektionen. En arkivlektion skall vara en konkretisering av arbetet man gör i skolan enligt M1. Annars riskerar man att arkivbesöket blir en isolerad händelse, en "happening" och det vill man undvika från såväl skolan som arkivets sida. Lektionsteman måste också ha en tydlig koppling till läroplanen enligt informanterna. M1 berättar att de har en sådan stoffträngsel att de måste prioritera aktiviteter som har denna koppling. Detta förstärks genom att M1 vidare uttrycker att det vore ännu bättre om arkivet tydligt marknadsför sina pedagogiska teman som riktade mot specifika kunskapskrav.

Informanterna är nöjda med vad arkivet erbjuder och ser egentligen inga hinder för vad som skulle kunna användas och anpassas till eleverna. M1 hade däremot gärna sett mer av bilder och fotografier i arkivets framtida arkivlektioner och tänker specifikt på brytningspunkten mellan målning och fotografi och hur konsten kom att förändras i och med fotografiets intåg.

5.1.2 Intervju 2

Informanten benämns här som M3. Inledningsvis redogör M3 för att hen varit verksam i yrket i 15 år och undervisar i alla samhällsorienterade ämnen, svenska samt svenska som andraspråk. M3 vill mena att en lärares syfte och uppdrag är väldigt brett och kan se olika ut beroende på ämne, men upplever, baserat på det geografiska område hen arbetar i att frågor om demokrati och demokratiska processer är väldigt närvarande. Hen förklarar att extra energi läggs ner på att motivera eleverna till att känna sig delaktiga i samhället på ett större plan. Arkivbesöken har varit regelbundna, vanligtvis en gång per termin och åtminstone en gång om året med alla klasser. M3 upplever att arkivmaterial är ett bra verktyg att konkretisera ett visst ämne för eleverna och berättar vidare att hen ibland kontakter stadsarkivet för att höra sig för om möjligheten till ett specifikt tema på innehållet.

Så det har jag haft som en del av min undervisning och det passar väldigt bra ihop med historia kring källor och källhänvisning. Det blir ett väldigt praktiskt ämne och här behöver vi ganska mycket praktisk undervisning och att man kan se.. att det inte bara är källor som något flummigt begrepp, utan källor som någonting som man faktiskt kan gå och titta på i källaren [...] (M3).

M3 tycker överlag att stadsarkivets utbud är bra och anpassat till elevernas intressevärld och har ofta använt sig av de fasta teman som finns tillgängligt, men har utöver dessa även utformat ett specifikt tema tillsammans med arkivpedagogen. Hen menar att fördelarna med arkivpedagogisk undervisning är att det sätter kontur på lärandet i och med den konkretisering som själva arkivdokumenten tillför, men hen vill även understryka det faktum att eleverna här ges möjlighet att besöka platser utanför närmiljön.

Jag har alltid försökt att hitta möjligheter till omvärldskontakt överhuvudtaget. [...] Våra elever är ju också väldigt ofta.. för dom är ju centrum här. Dom är ju sällan utanför området. Så det är ju också en del i att åka och göra någonting konkret, utanför själva området ju (M3).

Hen anser även att arkivet är en bra resurs när det kommer till att skapa en lokalhistorisk förankring. Vad gäller informantens första kontakt med arkivet så är M3 osäker på om det var via utskick från arkivet eller om det var informanten själv som sökte upp, men tycker spontant att det är bra om arkiven erbjuder färdiga lektionsteman, eftersom det gör det lättare för läraren att planera in och det samtidigt ger en större överskådlighet över vad som erbjuds. Hen ser arkivlektionerna som en integrerad del i undervisningen vid skolan och tycker att stadsarkivets olika lektionsteman har varit lätta att passa in i undervisningen, men har något problem uppstått så har det oftast räckt med en dialog med arkivpedagogen för att justera upplägget.

Vad gäller det kunskapsmässiga innehållet så menar informanten att det mesta går att koppla till läroplanen i och med dess breda utformning, men ser likväl stora fördelar i att arkivlektionerna har en direkt koppling till läroplanen, då det spar tid för läraren samt lättare går att motivera valet av aktivitet. Responsen hos eleverna har överlag varit god och berättar att de hänvisar till

besöken och kan sätta i det i ett sammanhang och tar återigen upp betydelsen av konkretisering och hur detta underlättar att skapa ett intresse hos fler elever.

Sen har vi många elever som lär sig på olika sätt och för en del är just den här konkretionen väldigt viktig. Det är klart att det blir lättare att komma till förståelse om man är konkret för många elever, så det tycker jag att jag har sett (M3).

Vi kommer in på informantens tidigare erfarenheter av arkiv varpå hen berättar att hen varit i kontakt med arkivpedagogerna i samband med en kurs i arkivpedagogik inom den egna lärarutbildningen vid Malmö universitet. M3 menar att det finns stora fördelar att hämta då läraren från start har en relativt god uppfattning om och förståelse för arkivets resurser när det kommer till att skapa engagemang hos eleverna.

Det är klart att de kopplar ihop. Det märkte jag ju själv. Dels var det roligt att göra undersökningar, dels såg man ju möjligheterna med det, så att det är klart att det påverkade. Det var ju som att man fick en kurs i hur man kunde göra och då var vi på olika arkiv. Vi var på och tittade på byggnadsplaner, alltså på det kontoret där. Vi var i Lund också. Faktiskt en väldigt bra kurs skulle jag vilja säga. Sådana skulle det kunna finnas fler av (M3).

Vi går in på om M3 har några förslag på förändringar i upplägg eller annat som kan utvecklas från arkivets sida, varpå informanten uttrycker att hen är väldigt nöjd med nuvarande innehåll och de teman som finns att välja mellan, samt att möjligheterna till dialog upplevs som väldigt goda. Hen uppmanar till att utöka temabanken och fortsätta på samma vis som de idag arbetar.

5.1.3 Observation Malmö Stadsarkiv

Temat på arkivlektionen är *Källor på arkivet* och klassen är en femteklass från Malmö. Vi väljer att sätta oss i ena hörnet vända mot klassen för att inte påverka situationen mer än nödvändigt. Därefter presenterar vi oss och förklarar syftet med vår närvaro. Vi är dock noga med att inte få det att låta som om vi kommer att lägga märke till vartenda ord eleverna säger utan att det snarare handlar om att vi vill få en övergripande förståelse om hur en arkivlektion kan gå till.

Arkivpedagogen inleder med att presentera sig själv och fråga om någon av eleverna varit här förut och om de vet vad en arkivarie jobbar med. Eleverna sitter i grupper om fyra till fem personer. Därefter visar hen upp ett brev från 1437 som visar Malmö Stadsvapen för första gången. Eleverna är snabba på att se vad det är, och många händer viftar i luften. Arkivpedagogen frågar om de funderat på hur det var att bo i Malmö på den tiden, varpå en elev påpekar att det skulle vara hemsamt om föräldrarna hade behövt åka ut i krig. Arkivpedagogen delar ut en faksimil av en tidig avbildning av Malmö stad och frågar eleverna om det är något på bilden som känns igen idag. Här diskuterar eleverna gruppvis. De känner igen en hel del och arkivpedagogen påpekar skillnader mellan då och nu och hur syftet med något kan komma att förändras med tiden. Som exempel nämns kanalen och hur den till skillnad från dagens turistbåtsfokus förr var ett sätt att skydda staden från yttre hot. Därefter visar arkivpedagogen upp ett brev från Karl XI från år 1675 som rör inkvartering av soldater. En kopia av utsnitt, transkription och tolkning delas ut till varje bord. Tolkningen är bortvikt för att eleverna inte

skall gå direkt på "facit". Eleverna ges försök att tolka kopian och diskuterar i grupperna. Arkivpedagogen vill veta om eleverna kan svara på vad kungen vill med detta brev.

Här börjar det bli en aning stimmigt i rummet, klassläraren kliver fram och är ej längre passiv i undervisningen. Arkivpedagogen går runt mellan borden för att lyssna och vara till hjälp. Därefter delas frågor ut rörande vad som egentligen sägs i brevet, och skillnaden mellan kvarleva och tolkning går igenom. Hen frågar vad man skulle kunna göra om man vill ta reda på vad som hände sedan, varpå en elev svarar "det kanske finns något gammalt papper eller brev, eller hur det gick i något krig". Här uppfattar vi det som att det väcks många funderingar hos eleverna, och vissa delar i dokumentet drar åt sig extra uppmärksamhet.

Arkivpedagogen visar därefter upp en bok där husen i Malmö från samma tid beskrivs, någon form av inventering av husen där soldater varit inkvarterade, och frågar eleverna vad man kan göra med den här informationen. Hen tar fram en tavla av Einar Bager, en vy av Malmö baserad på informationen från inventeringsboken och frågar eleverna om de känner igen något i bilden. Hen undrar därefter om tavlan är en kvarleva eller tolkning på hur Malmö såg ut på 1600-talet. Eleverna är ganska överens om att det är en tolkning. Därefter vill arkivpedagogen veta om tavlan är en kvarleva eller tolkning av hur Einar Bager trodde att Malmö såg ut på 1600-talet. Det råder en viss osäkerhet i elevers svar här, men arkivpedagogen försöker förtydliga hur ett och samma föremål kan vara såväl en kvarleva som tolkning, beroende på vilken fråga man ställer.

Härefter delas klassen in i två grupper, där ena halvan stannar i klassrummet med en sigillövning och andra halvan får en rundvandring nere i arkiven, för att sedan bytas om. Innan trapporna ner till magasinen får eleverna ta del av allmän säkerhetsinformation. Nere i magasinen visar arkivpedagogen upp några exempel på arkiv och försöker förklara omfånget av material. Eleverna ges även möjlighet att få känna på några tunga volymer samt titta på en tavla med porträtt av poliskåren i Malmö 1924. Det konstaterades att det fanns gott om mustascher men inte en enda kvinnlig polis vid den tiden.

5.2 Helsingborgs stadsarkiv

I Helsingborg är kommunstyrelsen arkivmyndighet vilket innebär att kommunstyrelsen har ansvar för att övriga myndigheter i Helsingborgs kommun följer arkivlagen och det rådande arkivreglementet. För att utföra denna uppgift finns stadsarkivet i Helsingborg, som du exempelvis tar dig till via buss, eller promenerar till på 20 minuter från Helsingborgs centrum. Stadsarkivets uppgifter är förutom ovanstående ansvarsområde även att vårda arkivbeståndet samt att jobba för att främja arkivets tillgänglighet och användning för bland annat kulturell verksamhet forskning och förvaltningsarbetet i kommunen (Arkivreglementet 2010). Helsingborgs stadsarkiv är en del av stadsledningsförvaltningen och serviceavdelningen. Stadsarkivet förvaltar kommunala handlingar som går tillbaka till år 1863, men det finns även äldre handlingar i arkivet. Bland annat Sten Brahes stipendium från 1592. Utöver kommunala handlingar så har stadsarkivet även enskilda arkiv, brev och dagböcker från privatpersoner och arkivhandlingar från företag och föreningsarkiv. Stadsarkivet har även en omfattande pedagogisk

verksamhet riktad mot skolan och erbjuder flera tematiska visningar, föreläsningar och arkivlektioner. Exempel på teman är bland annat *Källkritik*, *Helsingborg förr* och *Från jordbruk till industrisamhälle* (Helsingborgs stadsarkiv 2018).

5.2.1 Intervju 3

Informanten benämns här som H1. Intervjun inleds med en kortare diskussion kring informantens bakgrund, att hen arbetat som lärare i tre år och undervisar årskurs sju till nio i de samhällsorienterade ämnena. Intervjun leder senare in på det huvudsakliga syftet med intervjun, det vill säga arkivpedagogik. Hen berättar att besök till stadsarkivet i Helsingborg gjorts vid tre tillfällen och varje tillfälle har varit för att ta del av lektionstemat *källkritik* som stadsarkivet erbjuder. Informanten kommer även att utnyttja stadsarkivets tema om andra världskriget i framtiden. En av de främsta anledningarna till att hen väljer att utnyttja stadsarkivets resurser är för att eleverna skall kunna ta del av originalhandlingar, då det är någonting som skolan inte kan erbjuda. En annan anledning är också att eleverna därigenom ges möjlighet att komma bort från klassrummet i skolan för att ta del utav en annan typ av undervisning. För H1 är det väldigt viktigt att inte fastna i gamla mönster och förklaringar i undervisningen, så bara det att flytta undervisningen från klassrummet till någon annan plats, med en annan pedagog närvarande kan vara värdefullt för eleverna. Dock menar informanten att det är viktigt att man som lärare även är aktiv även under arkivlektionerna. Det är arkivpedagogen som har hand om arkivlektionen och det är arkivpedagogens kunskap som skall förmedlas, men läraren känner sina elever och märker tydligare om en elev inte riktigt följer med i resonemanget eller på något annat sätt inte fokuserar tillräckligt.

Det kan ju vara problemet när man åker till ett arkiv. När dom träffar en pedagog en gång. Dom känner inte eleverna, och dom vet inte vad eleverna behöver. Där kan skapas någon sorts friktion på något sätt (H1).

Att arkivlektionerna har tydliga kopplingar till läroplanen ser H1 som nödvändigt, då det inte finns tid att genomföra aktiviteter och utflykter som inte är kompatibla med densamma. Dessutom är det en ekonomisk fråga då det finns en kostnad för skolan att utföra utflykter och det är svårt att motivera utan att aktiviteten i fråga har en tydlig koppling till läroplanen. Utöver kunskapen som är knuten till de olika lektionsteman stadsarkivet erbjuder så är även insikten och kunskapen om arkivets funktion i samhället viktigt för informanten.

[...] Som vissa av dem, efter vi vart där. De hade ingen aning om att det fanns ett arkiv där faktiskt allting samlas så att man kan gå tillbaka så långt tillbaka i tiden och se vad folk dog av till exempel, fast det inte har funnits datorer. De har inte riktigt fattat att det skrevs ner. De får en helt annan bild av historien efter att ha varit där. Så jag tror det är jätteviktigt att dom faktiskt vet att där finns ett ställe där jag kan hitta detta. Vi har ju pratat om kyrkoböcker och sånt förr med dom. Att allting skrevs ner där vilka som föddes och hur dom dog och liknande dödsböcker och sådär. Men dom har nog inte riktigt fattat att det har sparats. För det har inte liksom riktigt pratats om. Vi har mer pratat om *att* det gjordes. Men att dom faktiskt finns någonstans där man kan öppna och titta (H1).

Informanten påpekade värdet av att se var saker och ting faktiskt sparades, snarare än att endast prata om att saker sparas. H1 poängterar även det värdefulla i att elever får känna, röra och se originalhandlingar utanför klassrummet för att få ett annat perspektiv på det hela. Responsen har varit bra från elevernas sida också. När informanten berättar för sina elever att det kommer ske ett besök på stadsarkivet så tror många elever att det kommer vara tråkigt och visar upp en något negativ inställning till besöket. Men i efterhand har de flesta varit positivt inställda och anser att besöket har varit roligt, framförallt den visuella aspekten, att få se äldre handlingar som till exempel betyg och liknande.

Under intervjun talar vi även om den första kontakten med arkivet, dels den individuella och dels kontakten som skett med syfte att introducera eleverna. H1 berättar att hen hade en kurs i arkivkunskap inbakad i lärarutbildningen vid Malmö universitet där de använde sig av handlingar från Malmö stadsarkiv under en B-uppsats, men utöver detta så fanns ingen större förståelse, mer än ett allmänt historieintresse. Hen tror definitivt att en positivt inställd och relativt välinformerad lärare i större utsträckning kan göra skillnad och avtryck i elevens uppfattning om ett visst ämne och hur de väljer att ta sig an det.

Jag brukar berätta om hur vi satt och jobbade där och vad man kan hitta där, och hur man faktiskt kan gå från ett arkiv eller en bok till en annan för att följa ett mönster och samband, orsak och liknande. Så jag brukar köra den historien med dom. Och lite från min B-uppsats. Även om det kanske låter tråkigt när jag berättar det såhär. Men att man kollar på spanska sjukan i ett visst område och sen gick in och kollade på vilka båtar det var och vart kom dom ifrån. Varifrån kan sjukdomarna ha kommit, hur det har spridit sig. Att man kan få allt det där bara genom att titta på loggböcker i princip. Men det är nog svårt att sälja in arkiv för niondeklassare i alla fall. Men man försöker. Men det är nog lättare för någon som varit där att sälja in det. Det tror jag (H1).

Vad gäller kontakten med arkivet i rollen som lärare, så har den skett på informantens eget bevåg via stadsarkivets hemsida. Där kunde informanten se vad arkivet hade att erbjuda skolklasser i form av arkivpedagogisk undervisning.

[...] jag gick bara in där och för att kolla, för jag skulle egentligen leta efter kartor tror jag. Och se hur lätt det var att hitta det, så såg jag skola och så gick jag in där och såg att de hade jättebra grejer där. Så då bokade jag. Men det skulle nog behövas lite mer reklam för det tror jag. Än vad det är idag (H1).

Att stadsarkivet skulle behöva göra mer reklam för sin pedagogiska verksamhet är något H1 återkommer till när vi under intervjun diskuterar anledningen till den första kontakten med arkivet.

[...] Jag har hela tiden tänkt att jag vill ta dom till arkivet men det liksom puttas fram för man tänker, jag gör det sen, och sen när man skulle leta efter något annat så bara hände det. Men hade de kommit som ett mail till en, för vi får ju väldigt mycket om kultur och teater och liknande. Hade det kommit från arkivet tror jag fler hade bokat det. För jag har gamla kursare som jobbar i Helsingborg som inte hade någon aning om att detta var gratis förrän jag berättade det. Så att jag tror det behövs lite mer reklam (H1).

Överlag är H1 nöjd med sin erfarenhet av att besöka och ta del av den arkivpedagogiska verksamheten som stadsarkivet erbjuder. Hen tror även, precis som M1 och M2, att arkivets resurser hade kunnat vara utmärkta komplement i bildundervisningen, om gamla fotografier och kartor och liknande i större utsträckning hade lyfts fram i arkivets undervisning. Informanten anser att de existerande uppläggen fungerar mycket bra, men är noga med att påpeka att om hen skulle ha invändningar mot ett moment eller önskemål om nytt inslag, så hade det förmodligen inte varit något problem, då arkivet har varit väldigt tillmötesgående. När vi ställer frågan om hen har haft någon återkoppling med arkivet efter besöket så berättar informanten att så inte har skett, men att det hade varit intressant och nyttigt om så hade varit fallet.

5.2.2 Intervju 4

Informanten benämns här som H2. Intervjun inleds med att H2 berättar att hen varit verksam som lärare sedan mitten på 90-talet och undervisar årskurs sju till nio i de samhällsorienterade ämnena. Informanten nämner särskilt två saker med yrket som hen personligen anser är särskilt givande, vilket är utvecklingskurvan hos eleverna samt att prova på nya och annorlunda metoder för lärande. H2 har till skillnad från H1 ingen förkunskap om arkiv via den egna utbildningen, men tror att det absolut hade varit en fördel i arbetet med eleverna, särskilt med tanke på att det nu ligger som ett kunskapskrav att arbeta med historiska källor.

Hade det legat liksom som nån liten delkurs, som man hade jobbat i, alltså som en metodkurs i till exempel historia om man läser.. och det tror jag dom gör nu också, faktiskt. Och det tror jag bidrar till att man kommer loss mer, hittar övningar och allt det där, för jag tror om det inte ligger i ens.. då blir det lite mer..vid sidan, så. Så absolut. Det är viktigt tror jag (H2).

Den första kontakten med arkivet kom istället till i samband med att H2 genomförde en kurs där elever läste om övergången mellan jordbrukssamhälle till industrisamhälle. Informanten hade tidigare besökt stadsarkivet med sin son under arkivens dag vilket födde en tanke om att jobba med autentiska källor i skolan. Detta skedde innan stadsarkivet hade någon uttalad pedagogisk verksamhet, men H2 kontaktade arkivet och de arbetade tillsammans fram ett material som kunde användas i undervisning, vilket blev väldigt lyckat. Efter denna initiala kontakt så besökte informanten arkivet flera gånger med olika klasser. Framförallt har de tagit del av temat *Helsingborg under andra världskriget* och temat *källkritik*. Att få komma till arkivet och jobba med autentiska källor är viktigt för elevernas förståelse av källor och källkritik samt för att kunna sätta in det i ett större sammanhang, menar H2. Det underlättar för att kunna konkretisera det som eleverna läser i klassrummet.

[...] men som i läroboken så läser vi att det finns källor; dom ser en bild på en källa: “den här är gammal, den är från 1792”.. Men i arkivet får dom ju se och dom får ta på sig vantar, “för dom här är gamla, då måste man va försiktig”, och dom ser dokumentationen överallt och man plockar fram och, då blir det liksom verkligt, och dom får det i ett sammanhang på ett annat sätt. När det blir mer när man läser om det i boken, då blir det

mer hur man jobbar metodiskt med källkritisk granskning liksom. Så jag tycker det blir mer i en större kontext när man sätter in det så (H2).

Informanten berättar också att hen, med hjälp av stadsarkivet tryckt upp kopior av handlingar för att kunna jobba med denna typ av undervisning i klassrummet. H2 berättar att det inte alltid finns tid att åka iväg med en klass och då underlättar det för läraren att det finns pedagogiskt material att hämta någonstans, till exempel på arkivets hemsida. Det ligger samtidigt en stor styrka i att faktiskt komma bort från skolan och klassrummet till stadsarkivet, för att komma ut i samhället och få eleverna att förstå syftet med att bevara handlingar inför framtiden. "Det bästa är när dom får komma dit ju, helt klart, och se och sen i det att jobba med källor" (H2).

Kunskapen om arkivet och dess funktion är således lika viktigt som arkivlektionen i källkritik. Informanten går återigen in på betydelsen av att kunna konkretisera det eleverna lär sig i klassrummet. H2 är nöjd med besöken och arkivlektionerna som hen anser har fallit väl ut. Vid frågan om det är något som informanten tycker att arkivet bör göra annorlunda är det att synas mera och utöka kontakten med skolan.

5.2.3 Observation Helsingborgs stadsarkiv

Jag möter upp arkivpedagogen och två lärare i receptionen på stadsarkivet. Högstadieklassen väntar in två elever som är något sena. Vi hälsar på varandra och jag berättar kort för lärarna varför jag är där och vad min roll är under lektionen. Vi går gemensamt in till stadsarkivets föreläsningssal och klassen tar plats längst fram och fyller på bakåt. Arkivpedagogen börjar med att presentera sig själv och att ämnet för arkivlektionen är källkritik. Jag presenterar mig själv lite kort och berättar kortfattat om examensarbetet. Jag förtydligar också, såväl för arkivpedagogen som för eleverna att jag medvetet kommer ta ett steg tillbaka och inte vara aktiv under lektionen. Om eleverna har några frågor till mig personligen så svarar jag såklart på dessa efter lektionen. Sedan slår jag mig ned några rader bakom eleverna i föreläsningssalen. Arkivpedagogen börjar lektionen med att starta en PowerPoint-presentation där den första bilden visar meningen *Vad är arkiv?* Arkivpedagogen låter frågan gå ut till eleverna, men inget svar fås. Arkivpedagogen berättar då om arkivets uppdrag och lite kort vad för typ av handlingar som finns i arkivet. Arkivpedagogen går sedan vidare för att diskutera källkritik och tar avstamp i stora aktörer på internet vars loggor visas upp. Aftonbladet, Expressen, Google och Wikipedia. Arkivpedagogen ställer frågan om det går att lita på dessa aktörer? Talar dom sanning? Presentationen går vidare och det presenteras olika typer av historiska källor samt skillnaden mellan primärkällor / förstahandskällor samt sekundärkällor/andrahandskällor och hur innehållet i dessa skiljer sig när det kommer till trovärdighet. Arkivpedagogen tar även upp hur det alltid görs ett urval av fakta när ett dokument skapas, det finns alltid en skapare bakom som kan påverka informationen i ett dokument. Nästa del i presentationen visar loggorna till de stora sociala plattformarna på internet. Facebook, instagram och twitter. Samma fråga som ovan ställs, är allt som vi läsa på dessa plattformar sant? Arkivpedagogen presenterar fyra källkritiska principer:

Äkthetskriteriet - är källan vad den utger sig för att vara?

Tidskriteriet - ju närmare i tiden berättaren är, desto trovärdigare blir uppgifterna.

Beroendekriteriet - en trovärdig källa skall inte vara påverkad av en annan källa.

Tendenskriteriet - upphovsmannens intresse av att påverka opinionen ger en falsk bild av verkligheten.

Presentationen avslutas med en diskussion kring vad "fake news" innebär samt en kort sammanfattning om vad källkritik innebär.

Klassen får därefter dela upp sig i två grupper för visning i arkivlokalen. Den ena gruppen får följa med arkivpedagogens kollega, medan den andra gruppen följer med arkivpedagogen, vilket även jag också gör. Visningen i arkivet börjar med att arkivpedagogen visar upp protokoll från barnvårdsstyrelsen och från drätselkammaren. Eleverna tycker det är spännande med så pass stora böcker. Arkivpedagogen visar även upp en karta över Helsingborg och en ritning över ett arkitektrit utdass vilket jag upplever att eleverna tycker är roligt. Visningen går vidare och arkivpedagogen visar upp några kända helsingborgares skolbetyg, bland andra Tina Nordström och Henrik Larsson. Hen visar även upp betyg från slutet av 1800-talet och vill att eleverna skall titta särskilt på att man kunde få betyg i uppförande, vilket elevernas lärare påpekar att det är något man borde införa igen på ett skämtsamt vis och eleverna skrattar. Vi får se hur en pojke fått lågt betyg i uppförande för att han skjutit med knallpistol i en klasskompis öra samt slagits på skolgården. Visningen fortsätter och arkivpedagogen visar upp tidningen Allers samling som finns i arkivet och ger exempel på hur annonser och formspråk har skiftat från tidigt 1900-tal fram till år 1970. Visningen i arkivet tar slut och vi samlas återigen i föreläsningssalen. Arkivpedagogen avslutar och lämnar öppet för frågor. Inga frågor kommer från eleverna och därmed tackar arkivpedagogen för sig.

5.3 Stockholms stadsarkiv

Stadsarkivet ligger under Kulturnämnden i Stockholm stad och är centralt beläget på Kungsklippan. De förvaltar med sina sju våningar arkiven efter mer än 5000 verksamheter, med löpande påfyllnad. Stadsarkivet fick sin moderna organisation 1930 och är arkiv för Stockholms stad och Stockholms län, samt är på uppdrag av Riksarkivet landsarkiv för Stockholms län (Stockholms stadsarkiv 2018, länk 1). Om stadsarkivets uppdrag går att läsa att:

Stadsarkivet ska säkerställa att viktig samhällsinformation som skapas i Stockholms stad hanteras, förvaras och bevaras för att kunna användas idag och i framtiden. Detta uppdrag utgår ifrån den demokratiska rätten att ta del av allmänna handlingar, behovet av information för rättskipningen och förvaltningen samt forskningens behov (Stockholms stadsarkiv 2018, länk 2).

Arkivet erbjuder bland annat föreläsningar, evenemang och visningar med olika teman, samt har en tydlig verksamhet riktad mot skolan i form av ett flertal tematiska upplägg. Det finns även en introduktionsvisning där arkivets grundläggande funktioner och roll i samhället går igenom (Stockholms stadsarkiv 2018, länk 3).

5.3.1 Intervju 5

Informanten benämns här som S1. Informanten undervisar i historia och samhällskunskap på gymnasiet och har varit verksam i yrket sedan 1996, med nuvarande anställning sedan 2003. Utifrån de ämnen S1 undervisar i anser hen att det övergripande uppdraget som lärare är att uppmuntra eleverna till att bli aktiva samhällsmedborgare. Som lärare menar hen att det är viktigt att hitta uppslag i undervisningen som väcker nyfikenhet. Hen förklarar att detta kan innebära att eleven skall få träna på och ges möjlighet till olika former av undervisning, både vad gäller samhällskunskap och historia som väcker olika känslor hos eleven, för att skapa en vilja till att själv aktivtera sig i samhället.

S1 menar att hen har som standard att besöka stadsarkivet med sina klasser, och då för att använda de teman som arkivet har erbjudit, med de senaste åren på temat demokrati. Hen nämner också att arkivkännedomen generellt brukar vara ganska låg hos gymnasieelever.

Jag tycker det fungerar jättebra, jag tycker att det är oerhört didaktiskt uppbyggt, skulle jag vilja säga att det är. Det håller en oerhört hög nivå, och jag tycker också att man förbereder oerhört bra, liksom workshops med eleverna där eleverna själva får analysera och försöka förstå (S1).

Informanten har enbart positiva erfarenheter av att använda sig av arkivets resurser i skolverksamheten och hade gärna gjort det mer än vad som görs i dagsläget. Hen anser att arkivets främsta fördel är förstahandskällorna och hur dessa skapar en spänning när eleven får ta del av dem. Responsen hos eleverna har varit väldigt bra och hen tror att det har att göra med att upplägget i de workshops de använder sig av lägger stor vikt vid att eleverna får arbeta självständigt och öva upp sin analytiska förmåga genom att dra slutsatser av det material de tilldelas.

Vi frågar informanten om hen tror att det finns ämnen som inte går att applicera på arkivets resurser, varpå hen menar på att det egentligen inte finns några hinder i användningsområde så länge det finns skicklig personal vid arkivet. Informanten anser även att lärarens inställning till och erfarenhet av arkiv har en viss påverkan på hur informationen mottas hos eleverna.

Det skiftar ju fortfarande ganska mycket hur man som lärare väljer att använda sig av arkivet i undervisningen. Jag försöker ju alltid promota att det här är ett jättebra sätt att lära sig mer om historia och öka förståelsen för historia och för samhällskunskap [...] Jag har goda erfarenheter av att jobba med arkiv [...] (S1).

Det var via mail som informanten fick information om stadsarkivets arkivpedagogiska verksamhet och hur de erbjöd upplägg mot skolans kursplaner och som vidare fick S1 att ringa upp och boka ett första besök med sina klasser. Att lektionerna har en koppling till läroplanerna tycker informanten är nödvändigt. Hen anser också att formatet på arkivets undervisning är så pass brett och att det därmed är något som fler elever kan ta till sig, oberoende av inlärningsstil.

Det är en form som jag tror både passar den som är mer studieerfaren men även den eleven som inte är erfaren. Den passar elever som har olika inlärnings-, har olika lätt eller svårt för olika inlärningsätt, så passar den här metoden.. bra för alla skulle jag vilja säga. [...] Man får använda, både lyssna och titta och känna och skriva och prata och se det med egna ögon och så här, så jag tror att det passar alla elever (S1).

Informanten har inget större att anmärka på utan är mycket belåten över stadsarkivets nuvarande arbete ut mot skolan. Hen menar dock att det nog alltid går att synas mer genom utökad marknadsföring, för att nå dem som ännu inte hittat till arkivet.

5.3.2 Observation Stockholms stadsarkiv

Observationen inleds med att jag och arkivpedagogen möter upp gymnasieklassen för dagens arkivlektion utanför arkivet i solskenet. Dagens klass är på besök på arkivet i samband med en lektion i naturkunskap och temat för dagens lektion är *ärbar/sedeslös kring 1900-talet*. Arkivpedagogen inleder med att hälsa alla välkomna och berättar att när det är så fint väder kan vi ta introduktionen här ute. Introduktionen handlar om arkivets funktion i samhället. Arkivpedagogen ställer frågan om vad som finns på ett arkiv och en elev svarar "historia". En annan svarar "gamla papper!". Arkivpedagogen svarar då att "visst gör det det" men lägger även till att mycket material i arkivet är just om personer som haft kontakt med myndigheter på något sätt. Allt från sjukjournaler till handlingar om barnafödelse och domar från domstol. Har man ofta hamnat i trubbel med lagen så finns ens namn garanterat i arkivet, menar arkivpedagogen. Vi avslutar introduktionen och går in i foajen där eleverna får hänga av sig sina ytterkläder. Sedan informerar arkivpedagogen lite kort om forskningsservicen och att datorerna som är placerade i foajen går att använda till släktforskning.

Gruppen går sedan ner till ett av magasinerna, och där presenterar jag mig och varför jag följer med under dagens arkivlektion. Arkivpedagogen presenterar även dagens tema där vi kommer prata om anseende, ära och heder kopplat till normavvikande sexualitet under tidigt 1900-tal, samt ger exempel på vad för handlingar som kommer att visas. I samband med att vi går in till ett skrivbord i magasinet så reagerar flera av eleverna på doften av gamla handlingar och arkivpedagogen börjar tala om äktenskapsbrott och på vilka grunder en skilsmässa kunde ske. Som exempel på detta visas domprotokoll där man och hustru stämt varandra på grund av sexuellt umgänge utanför äktenskap. Arkivpedagogen visar även upp ett brev som skickats in till inspektionsbyrån för prostituerade."Är detta original?" Frågar en elev, vilket det är menar arkivpedagogen.

Turen i magasinet fortsätter och vi stannar upp vid ett annat hörn. Här visar arkivpedagogen upp stora utskrifter av porträttbilder tagna av polisen i Stockholm, bland annat på en äldre prostituerad och på två män som haft sexuellt umgänge i en offentlig park. Här diskuteras även mer ingående med eleverna angående moraliseringen i rättsväsendet under denna tid. Turen i magasinet går vidare och nästa ställe vi stannar upp vid visar arkivpedagogen upp utdrag ur doktor Anton Nyströms personarkiv. Anton Nyström var en känd doktor i Stockholm under tidigt 1900-tal som var tidigt ute med information kring preventivmedel. Turen i magasinet börjar närma sig slutet och eleverna får dela in sig i grupper om två eller tre personer, och därefter ta

del av och analysera en faksimil av en arkivhandling. Frågor om vad det var för typ av handling, vad för information som handlingen innehåller och vem som har upprättat den diskuteras först i grupperna och sedan gemensamt. Efter denna korta övning så går vi återigen upp till foajen där arkivpedagogen tackar för besöket.

6. Analys

Vi har under sammanställningen av intervjuerna definierat ett antal områden utefter vilka vi kommer att arbeta i analysen av vårt material. Dessa rör bland annat positiva aspekter av den arkivpedagogiska verksamheten, arkivets utåtriktade verksamhet och i vilken grad samarbete sker mellan arkiv och skola. Områdena har bit för bit visat sig genom bearbetningen av intervjumaterialet, forskningsfrågorna och diskussionerna kring dessa, och har sorterats in under följande:

- *Fördelar*
- *Förutsättningar*
- *Förförståelse*

Dessa kommer vi att gå in på närmare i respektive analysavsnitt. Observationerna har till största del bidragit med underlag och information till det första området, det vill säga vad vi kan se för positiva aspekter av pedagogiken kopplat till lärande i undervisningsmiljön, då vi under dessa lektioner har fått se prov på undervisningsformer med olika sorters moment, från klassisk muntlig inläring, övningar i grupp, till rent taktila moment.

6.1 Fördelar med arkivpedagogik

Fördelar berör det informanterna anser arkivpedagogiken kan bidra med i undervisningen, och som de eventuellt inte kan utföra på egen hand. Här kommer vi in på elevers individuella lärande och hur det pedagogiska upplägget på arkivet rent konkret kan gynna många elever, då det vanligtvis innefattar flera olika sorters undervisningsmoment. Under en arkivlektion förekommer vanligtvis inslag av såväl visuella, auditiva som taktila inslag parallellt med arbete i grupp där eleverna ges möjlighet att träna upp den analytiska förmågan och samarbetsförmågan överlag. Fördelarna visar sig även på ett samhällsmässigt plan där arkivets resurser kan användas till att exempelvis lyfta fram lokalhistoria och därigenom bidra till elevens engagemang och kännedom om sin egna närmiljö, vilket enligt informanterna kan ha särskild relevans för elever vars anknytning till närmiljön eller staden hen bor i inte är särskilt stor. Vi kan också se att arkivets resurser har fått ett tydligare användningsområde i och med kunskapskraven i historia som rör arbete med historiska källor.

6.1.1 Kunskap genom konkretisering

Enligt intervjuerna så är alla tillfrågade informanter positivt inställda till den pedagogiska verksamheten som bedrivits på respektive stadsarkiv. Flera av lärarna lyfte särskilt fram det positiva med att arbeta med primärkällor, vilket är något skolan själva inte kan erbjuda sina

elever. Historieämnet och användandet av ett historiskt perspektiv i annan ämnesundervisning, kan upplevas som väldigt abstrakt, och för att kunna konkretisera det högabstrakta så är autentiska källor ett viktigt verktyg. Som M1 beskrev angående konkretisering av historieämnet:

[...] det är inte som i många andra ämnen som man faktiskt kan visa; geografi, där kan man ju titta på en karta, i naturvetenskapen så finns ju laborationer, men historien är ju förgången liksom och då blir det arkivmaterialet som blir det konkreta (M1).

Informant H2 beskriver det på ett liknande sätt men utvecklar även tanken om det praktiska momenten källorna på arkivet hjälper till i konkretiseringen av historieämnet. Istället för att visa en bild på en källa i en presentation i klassrummet så får eleverna ta på sig vanor och interagera praktiskt med källorna. "Då blir det liksom verkligt, och dom får det i ett sammanhang på ett annat sätt"(M2). För att använda Deweys begrepp erfarenhet så är det när elever själva får interagera med lärostoff, som i detta fall är källorna på arkivet, som förutsättningen för en bildande erfarenhet är som störst (Dewey 2004). Hur elever får interagera med källorna har skilt sig något mellan stadsarkiven, men interaktionen har förekommit på samtliga arkivlektioner på de tre stadsarkiven vi besökt. Däremot använder sig Malmö stadsarkiv och Stockholms stadsarkiv av ett mer praktiskt interagerande med källorna genom att låta elever göra övningar knutna till olika typer av källor. Dessa övningar kretsade kring att undersöka och tolka både autentiska källor och faksimiler i mindre grupper under arkivlektionen. Dessa övningar kan jämföras med ett sorts detektivarbete som eleverna får ta del av. En av övningarna på Malmö stadsarkiv var att läsa ett brev från 1675 och diskutera frågor såsom varför skrevs brevet? Till vem skrevs brevet? Vad står det att läsa i brevet? Att inkorporera lek i undervisningen anser Dewey är av stor vikt för kunna bedriva en effektiv undervisning (Dewey 1999). Som tidigare nämnts är det enligt Dewey två principer som påverkar om ett erfarenhet är en bildande sådan. En av dessa principer, kontinuitetsprincipen, beskriver att för att en erfarenhet skall vara bildande så krävs det att erfarenheten fångar upp tidigare erfarenheter och knyter an till dessa (Dewey 2004). Genom att inkorporera lek, något som barn och unga definitivt har erfårit, så skapar man en god förutsättning för att erfarenheten skall bli bildande. Den andra principen, interaktionsprincipen, förklarar att all bildande erfarenhet sker i interaktion med någon eller något och blir också aktiverad i detta sammanhang, då elever interagerar med såväl källorna (eller faksimilerna) som med arkivpedagogen som håller i undervisningen (Dewey 2004).

Under observationen på Helsingborgs stadsarkiv så skedde inga praktiska övningar med källor, men det betyder inte att ingen bildande erfarenhet införskaffades av eleverna under arkivlektionen. Däremot ställs det högre krav på pedagogen. Dewey menar att det är pedagogens ansvar och uppgift att utforma moment där de erfarenheter som uppstår inte enbart är roliga för stunden utan faktiskt kan leda till att önskvärda erfarenheter kan göras i framtiden. Dessa moment bör knyta an till eleverna och deras aktiviteter. Under observationen på Helsingborgs stadsarkiv fördes det diskussioner om källkritik och arkivpedagogen använde bland annat sociala medier som underlag för diskussionen. Det kan tyckas självklart att sociala medier diskuteras när det pratas om källkritik, då mycket av informationen individer i samhället utsätts för på internet sker genom sociala medier, men det gäller särskilt unga människor. Att föra diskussion om ett ifrågasättande av information på internet och sociala medier är viktigt i sig i dagens samhälle, men det är också ett tydligt exempel på kontinuitetsprincipen. Att knyta an till elevers tidigare

erfarenhet, i detta fallet sociala medier och internet som är en stor del av ungdomars liv, skapar stora chanser till att eleverna tillskansar sig en bildande erfarenhet. Ett liknande exempel skedde under observationen på Malmö stadsarkiv när arkivpedagogen tar fram en tavla av Einar Bager som är en vy av Malmö på 1600-talet. Diskussionen som uppstår med eleverna och arkivpedagogen är då om eleverna känner igen något hus eller någon gata från dagens Malmö. Informant M1 menar att i och med utformningen på arkivlektionerna får eleverna tid att investera och känna igen sig i arkivmaterialet. Vilket är viktigt enligt M1 för att skapa en bra lärandesituation. Som en av informanterna berättade under intervjun att elever sa under detta moment "jaa men det är där jag brukar äta på Max." Återigen är det kontinuitetsprincipen som verkar. Att elever knyter an nya erfarenheter till sina tidigare erfarenheter. Det huvudsakliga syftet med att arkivpedagogen visar upp denna tavla av Einar Bager är dock inte att eleverna skall få se något de känner igen, utan att tavlan skall fungera som underlag för att diskutera om tavlan är en historisk kvarleva eller historisk tolkning. Pedagoger skapar i detta fall en situation där både kontinuitetsprincipen och interaktionsprincipen samverkar för att skapa så goda förutsättningar som möjligt för att uppnå ett bildande erfalande.

Flera av informanterna betonar också styrkan i att komma från klassrummet till arkivet. Det är inte enbart arkivets minsta beståndsdel, i detta fall handlingarna, som är viktig för elevernas erfalande, utan även miljön runt omkring. Att fysiskt få besöka arkivet och dess magasin. Som Dewey menar sker erfalande i interaktion med någon eller något, det vill säga Interaktionsprincipen. Eleven skall genom interaktion med yttre omgivning bilda erfarenhet, och i detta fall är den yttre omgivningen arkivet och arkivpedagogen. I detta fall blir det tydligt att informanterna gör just detta, påverkar och ändrar det yttre förhållandet för att elevernas erfalande av kunskap skall bli så bra som möjligt. Under samtliga observationer på de tre stadsarkiven så har det ingått rundvandring i arkivet. I arkiven får eleverna aktivera många sinnen. Det är många hyllmeter med olika typer av handlingar att se och den speciella doften som uppkommer i ett rum fullt med äldre handlingar kan troligtvis få den mest ointresserade personen att åtminstone stanna upp en sekund och sniffa runt ett extra varv. En av eleverna uttryckte detta extra tydligt genom att utbrista under observationen på Stockholms stadsarkiv "Det luktar som hemma hos mormor". Momenten med att låta eleverna få känna tyngden av större handlingar och även arkivpedagogens förklaringar och berättelser är delar i denna sinnesaktivering, vilket Dewey påpekar är viktigt för den bildande erfarenheten.

Flera av informanterna betonade även vikten av att aktivera flera sinnen för att komma närmare en konkretisering och en förståelse. Som informant S1 påpekade, är det en form som kan passa både den elev som är studieerfaren och den som inte är så erfaren. Informanten menade att den form av inläring som arkivet erbjuder kan passa alla elever trots olika inläringssätt, eftersom det innefattar så många olika moment. Eleverna får lyssna, titta och känna men också skriva och prata, vilket gör att det är troligt att åtminstone ett inläringssätt fungerar för varje elev.

Dewey förklarar dessa sinnesaktiveringar som primärt erfalande. Det vill säga det första som en individ upplever och känslorna som är kopplade till den upplevelsen. Som eleven som påpekade att det luktade som hemma hos sin mormor. Det primära erfalandet väcker nyfikenhet och intresse. Men för att det skall bli ett bildande erfalande så behövs även ett sekundärt erfalande. Ett sekundärt erfalande kan även beskrivas som ett reflektivt erfalande (Ljung 2009, 125). Det

innebär att omformulera den primära erfarenheten och kommunicera den vidare för att få “ett vidgat perspektiv, ändra ståndpunkt, tillskriva mening, värdera, eller tillägna sig ökad kunskap” (Ljung 2009, 126). Primärt och sekundärt (reflektivt) erfارande hänger samman för att skapa ett bildande erfارande hos individen och återigen blir det av stor vikt att pedagogen skapar förutsättningar för att ett erfارande inte enbart blir ett primärt erfارande, utan även ett sekundärt sådant.

6.1.2 Den aktiva samhällsmedborgaren

I Lgr11 står att läsa att “undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet” (Skolverket 2011). En snarlik formulering finner vi i Lgy11, vilket våra informanter ser ut att vara välbekanta med, då samtliga i någon form uttrycker vikten av att uppmuntra eleverna till att vara engagerade i samhället och hur de som lärare försöker skapa ingångar till detta på olika vis. Enligt informanterna sitter arkivet på en mängd fördelar i det här avseendet, från att bidra med en annan studiemiljö än den eleverna är vana vid, arkivmaterialet och dess konkretiserande effekt, till hur kunskaper vunna om närmiljön kan stärka elevernas förhållande till staden de bor i. S1 vill, utifrån hens huvudämnen, uppmuntra till att bli aktiva samhällsmedborgare.

Ja och då kan man ju ställa sig frågan vad det innebär och det innebär väl att man ska få räkna på och få olika uppslag i undervisning vad det gäller samhällskunskap, historia, som väcker nyfikenhet men också kanske väcker ilska eller förbannelse eller kärlek också för den delen. Men liksom en vilja till att själv aktivera sig [...](S1).

Arkivets möjligheter till att kunna erbjuda uppslag av denna sort ser ut att vara stora, om vi ser till informanternas svar. M1 berättar hur hen vill ge sina elever möjligheten att skapa ett gott liv, samt en vilja att bidra till samhällsutvecklingen, vilket är beroende av underliggande kunskaper. Hen anser att arbetet med arkivmaterial har fått eleverna att bli mer känslomässigt engagerade i sin stad och att detta är av extra relevans för elever som från start inte har en särskilt stark förankring i Malmö. Denna undervisningsform bidrar till att på sikt skapa en stabil grund för eleverna, där de känner sig känslomässigt förankrade i miljön de befinner sig i. M3 är av samma åsikt och letar ständigt möjligheter till omvärldskontakt för sina elever. Att åka iväg och göra någonting utanför klassrummet är ett lärande i sig, då det skapar möjligheter till omvärldskontakt, vilket hen menar är av extra relevans för eleverna i just detta område.

Ja i det här området blir det ju mycket att man jobbar med demokrati och demokratiska processer och få eleverna att vilja bli en del av samhället, och känna sig som en del av samhället. Men det ligger ju i de övergripande kapitlen ett och två på något sätt. Det här med att bli en samhällsmedborgare. Men mycket demokratiuppdraget (M3).

Vi upplever att samtliga informanter är väl förtrogna med skolans kurs- och läroplaner, då dessa är närvarande i diskussionerna och återkommande refereras till, vilket vi inte på något sätt är förvånande över, men i och med detta sätter det ramen och tonen för vad som diskuteras i vissa fall. H2 beskriver hur arbetet med autentiska källor på arkivet bidrar till en ökad förståelse av källor och källkritik samt utvecklar förmågan att kunna sätta in händelser i ett större

sammanhang. Informanterna anser att det också är viktigt att visa på arkivets grundläggande funktioner i samhället och få eleverna att förstå syftet med att bevara handlingar för framtiden, och att detta är något som berör alla individer.

Framför allt att faktiskt veta där finns ett ställe där allting sparas. Att dom faktiskt vet att nästan allt är för evigt. För vi pratar hela tiden om sociala medier där allting sparas, men även annat sparas, papper och liknande. Och att det kommer synas vad dom gör. Lite så, och att där finns en historia att hitta där (H1).

Dessa tankar går hand i hand med Cooks tredje paradigm *identity*, där en större transparens ut mot allmänheten eftersträvas och där arkivet börjar ses som en samhällsresurs i större utsträckning, med visionen att vara öppen och användbar för samtliga invånare. Arkivets användningsområden breddas, med en allt större respekt för synen på samhället som mer komplext än vad som tidigare lyfts fram i de föregående paradigmerna. Arkivet blir här en samhällslig grund för identitet och rättvisa (Cook 2013).

M1 nämner vid ett tillfälle en idé som de haft under arbetet med Malmö på 1700-talet, men som dessvärre inte gick att genomföra på grund av otillräckligt material, där tanken var att följa en specifik gata i Malmö som på denna tid representerade ett brett spektrum av levnadsförhållanden, där populationen i ena änden markant skilde sig från den andra änden. Med arkivmaterial ville de exemplifiera dessa skillnader och måla upp en samhällstrappa från dåtiden, vilket troligtvis hade fallit väl ut hos eleverna, menar M1. Hen nämner här vikten av en grundläggande förståelse hos eleverna för arkivmaterialet, för att intresse och engagemang skall kunna skapas, där förståelsen exempelvis kan vara ren igenkänning av den fysiska plats som presenteras i materialet, eller att texten är läsbar i någon form. Eleverna bör även ges tillräckligt med tid för att sätta sig in i materialet för att "lära känna" det.

Karin Sjöberg skriver i *Krumelurer i arkiven* (2007) om svårläst material och hur den svårtolkade texten samtidigt är en av anledningarna till att arkivmaterialet uppfattas som särskilt intressant och spännande. Det ligger däremot på pedagogen att se till att eleverna kan tillgodogöra sig innehållet i materialet genom ett noga genomtänkt urval. Av samma anledning är det även viktigt att synliggöra detta urval för eleverna och samtidigt visa på hur även arkiven har formats efter specifika behov genom tiderna (Sjöberg 2007, 85).

Sammanfattningsvis kan sägas att informanternas svar visar att arkivpedagogikens fördelar ligger i det breda undervisningsformatet, där olika former av undervisningsmoment vävs in och öppnar upp för att fler elever blir motiverade och engagerade i undervisningen. Utöver detta så kan arkivmaterial, då urvalet är väl genomtänkt och tydligt motiverat, vara ett användbart redskap för att aktivera eleven på ett samhällsmässigt plan och som M2 uttryckte det; få eleverna att bli känslomässigt engagerade i sin stad.

6.2 Förutsättningar för arkivpedagogikens användbarhet

Förutsättningar tar upp vad som krävs för att arkiven skall kunna vara en användbar läranderesurs för skolans värld. Här kommer vi in på tillgänglighet i olika former, dels *hur* arkivet synliggör sig utåt och *vad* de har att erbjuda skolan, dels hur synligheten påverkar hur kontakten mellan arkiv och skola sker. Detta påverkar i sin tur graden av samarbete och kontinuitet i kontakten mellan parterna. Att arkivet har ett fungerande samarbete med skolvärlden går också in under förutsättningar, då det är av stor vikt för arkivpedagogikens framtida utveckling och position i samhället. Samarbete ökar medvetenheten om respektive verksamheter och öppnar upp för nya möjligheter att utvecklas. Förutsättningarna för arkivpedagogikens användbarhet har även att göra med lärarens förkunskaper om arkiv, framför allt då arkivet misslyckas i sitt arbete med att synliggöra det pedagogiska utbudet och dess relevans till skolan. Ett osynligt arkiv kräver en aktiv lärare för att kontakt skall ske.

6.2.1 Tillgänglighet

Om vi återgår till vår forskningsfråga, där vi vill veta huruvida arkivpedagogiken är en användbar läranderesurs, behöver vi även fundera på vad som här menas med användbar. Vi har i vårt intervjumaterial identifierat ett antal faktorer som kan antas vara förutsättningar för att arkivpedagogiken skall kunna vara en användbar resurs. Arkivet kan exempelvis sitta inne med utmärkta läranderesurser, men för att dessa skall vara användbara för vår målgrupp krävs det som första led att de syns och att skolan hittar fram till dessa resurser. Därför vill vi i detta avsnitt ta upp betydelse av tillgänglighet här, främst i bemärkelsen synlighet ut mot allmänheten. I Cooks fjärde paradigm beskrivs hur några av utmaningarna för arkiven idag är att bli mer tillgängliga ur en demokratiskt inkluderande synvinkel, med en holistisk och kollektiv syn på arkivet som samhällsfunktion, där man lyssnar mer på invånarna framför staten. Det börjar här bli än mer tydligt att individen ses som medproducent snarare än enbart brukare av historien (Cook 2013).

The community archival perspective of this fourth paradigm does not stop with encouraging community archives to keep their archives to serve their own and, eventually, society's interests in having expanded, vibrant, usable, and contextualized records for memory and identity, by sharing expertise and knowledge in both directions. Archivists can also engage interested members of the community in interactive dialogues with mainstream archives and their holdings (Cook 2013, 115).

Vi kan även prata om tillgänglighet, där arkivets gränser, eller murar för den delen, börjar luckras upp och samhället släpps in. Vi kan av våra informanternas svar märka av hur den samhällseliga nyttoaspekten av arkiv i teorin är närvarande, där kunskapskravet om att arbeta med historiska källor med största sannolikhet har påverkat attityden till arkiv som läranderesurs. I praktiken ser vi däremot hur arkivets möjligheter till att fungera som läranderesurs för skolan begränsas av bitvis ensidig kommunikation. Har inte skolan kunskap om och därmed indirekt tillgång till arkivets resurser, så sker mer sällan kontakten från skolans sida. Ett litet, men talande exempel på hur bristande kommunikation mellan arkiv och skola kan se ut får vi om vi går till

Malmö stadsarkivs hemsida under fliken som riktar sig mot skolor. Bokningar ska numer göras via Kulturkartan, en sida med olika kulturevenemang som Malmö stad erbjuder. Detta är däremot inte något man i nuläget får information om via stadsarkivets sida, utan här uppmanas man istället att ta kontakt med en av stadsarkivets arkivpedagoger via mail. En länk till Kulturkartan borde spontant kunna underlätta kommunikationen här.

Vi kan även se att lärarna föredrar upplägg som har en tydlig koppling till kurs- och läroplaner, där tidsaspekten spelar en stor roll. Lärarna har helt enkelt inte tid att på egen hand göra den kopplingen, samt att aktiviteten lättare går att motivera när kopplingen finns där. M1 ser det som en absolut nödvändighet att arkivet arbetar mot läroplanerna, då lärare idag har begränsat med tid när det kommer till att planera pedagogiskt upplägg för verksamheten.

Annars så kommer ni inte få en enda lärare att komma, för vi har sån stofffrängsel, så att om det är liksom nåt som inte har med nåt att göra så är det ingen som tycker det är lönt. [...] Och kan man va så tydlig att man så här; "Vi jobbar mot det här kunskapskravet och vi berör det här centrala innehållet", då är det ju jätteskönt för då känner man sig ok, liksom. Att man vet att det faktiskt har med någonting att göra. Som sagt vi har en väldig stofffrängsel och.. Läroplanen är ju förmågastyrd (M1).

H1 vill också ha tydliga kopplingar och nämner här hur det blir lättare att motivera elever samt elevers vårdnadshavare, om de förstår besöket ur ett nyttoperspektiv, genom de kunskapskrav som ställs på eleverna i exempelvis kursplanen för historia. Hen nämner också tidsaspekten och menar att de inte har utrymme för aktiviteter som innehållsmässigt ligger utanför skolans läroplaner.

Så det måste nästan ha någonting med det att göra. Som när vi väljer att gå på teater och andra kulturbesök, så brukar vi ta någonting vi kan koppla på något sätt. Det kan vara värdegrund, eller vad som helst. Men det måste kunna gå att koppla. Annars har vi det svårt att motivera att skolan ska betala för det. För vi har ju ändå en kostnad för att åka dit, så vi måste kunna motivera. Det tycker jag är jätteviktigt (H1).

Om det var vildvittrorna eller trafikverket som myntade begreppet "syns inte, finns inte" låter vi vara osagt, men det ser onekligen ut att vara applicerbart även på den arkivpedagogiska verksamheten. I våra intervjuer har vi uppmärksammat hur den inledande kontakten mellan arkiv och skola många gånger har skett på lärarens initiativ, och att lärarna vi pratat med generellt efterlyser mer marknadsföring och ett mer aktivt uppsök från arkivets sida. Den första kontakten M2 hade med arkivet var, som hen minns det, via en mellanhand och hade från start alltså inte som syfte att kontakta detsamma. M1 vill, likt H1 ha tydlig information utåt om arkivets pedagogiska resurser då hen menar att valet av aktivitet ofta styrs av vad som först dyker upp i sökresultatet, i förhållande till hur läroplansanpassat det är. H2 tycker att utbudet blivit bättre, men efterlyser mer uppsökande verksamhet från arkivets sida, då det har varit legat på hen att ta kontakt om hen har velat få specifik information från arkivet. Det arbetsmaterial hen utvecklat tillsammans med arkivet, från jordbruksamhället till industrisamhället, har kommit till på grund av initiativtagande hos informanten.

Ja det var mitt initiativ. Alla gånger har det varit mitt initiativ, men sen har dom ju gjort utskick, efter första gången jag gjorde det här med övergången från jordbrukssamhället till industrisamhället, sen har dom väl gjort utskick på ssf, på helsingborgs stads sida om att “nu finns det här” på hemsidan och så, och via mail. Men båda gångerna har jag liksom; nu vill jag göra det här och så tar jag kontakt och så åker jag ner (H2).

Sara Grut (2016) menar att arkiven idag bör lägga mer tid på att diskutera och reflektera kring sin nuvarande position och vart de är påväg, om målet är att sänka trösklarna och slå upp dörrarna på vid gavel ut mot allmänheten. Hon menar att vi har i jämförelse med andra arkivinstitutioner i västvärlden kommit förhållandevis långt i och med offentlighetsprincipens inverkan, men att vi bör för den skull inte stanna upp och hämta andan allt för länge. Att hitta nya samarbetspartners och en mer aktivt uppsökande verksamhet överlag tar oss en god bit påväg (Grut 2016).

6.2.2 Samarbete och återkoppling

Vi har under våra intervjuer kommit in på hur samarbetet mellan arkiv och skola ser ut idag och på vilka sätt samarbetet kan stärkas. Flera av informanterna betonar värdet av kontinuitet i kontakten, där skolan ges möjlighet att komma med feedback på arkivets pedagogiska program och arkivet tar till sig dessa synpunkter. En sorts växelverkan mellan arkiv och skola. Cook benämner denna växelverkan i det fjärde paradigmet, då han lyfter fram vikten av samarbete mellan olika funktioner i samhället.

In this new digital, political, and pluralistic universe, professional archivists need to transform themselves from elite experts behind institutional walls to becoming mentors, facilitators, coaches, who work in the community to encourage archiving as a participatory *process* shared with many in society, rather than necessarily acquiring all the archival *products* in our established archives (Cook 2013, 20).

Arkivarier behöver alltså ta ett kliv ut i den friska luften och vädra pullovern en aning, och i högre grad engagera sig i samhället och bistå med hjälp utifrån den kunskap som hen besitter. M1 berättar hur man som lärare vill undvika att arkivlektionen enbart blir en engångshändelse, ett sorts frikopplat moment där ingen större eftertanke eller efterarbete sker, väl tillbaka i klassrummet. Det är därför viktigt att undervisningen vid arkivet betraktas som en del i en större process. Här kan arkivet med fördel bidra med kontinuitetstänket och planera arkivlektionerna utefter ett “före- och efterperspektiv”.

Men om man tänker att man ska planera såna här paket, då är det alltid bra tror jag att det finns nåt “det här kan man göra innan, det här kan man göra efter” och även “vi förväntar oss att ni har förberett besöket genom att..” För det gör ju att man får en bättre effekt tänker jag (M1).

Även H2 kommer in på vinsterna med ett mer kontinuerligt samarbete och hur skola och arkiv kan hjälpa varandra i denna process. Hen nämner framförallt fördelarna i att kunna ställa frågor och komma med förslag på lektionsupplägg, som en tätare kontakt mellan skola och arkiv

bringar. M1 och M2 har under arbetet med att ta fram pedagogiskt skolmaterial även samarbetat med fler kulturinstitutioner än enbart Malmö stadsarkiv, vilket de upplever som givande.

Ja det är fler inblandade och det får man också tänka på. Arkivet har bidragit med viss del men sen har ju någon annan på universitetet kunnat säga "hmm, men det här kan vi skruva till lite mer". Jag tror att i 1700-talet så är vi uppemot sju olika människor som har varit inblandade, och alla tillför liksom sin bit och då kan man twista det på ett annat sätt och få djup, mer djuplodande. För vi i oss själva liksom det är lite tjolahoppsan, man har nån tanke och så, men vi behöver ju dom andra för att komma åt det. Eller vässa frågorna åtminstone (M2).

M3 uttrycker liknande åsikter om samarbete och återkoppling och upplever dialogen som god mellan hen och arkivet. Hen har även utarbetat ett specifikt pedagogiskt material tillsammans med arkivet, vilket indikerar en positiv inställning till samarbete mellan de båda parterna. H1 upplever att personalen på arkivet är väldigt tillmötesgående och antar utifrån detta att de inte skulle sätta sig på tvären om hen haft specifika önskemål på innehållet i arkivundervisningen. Däremot har ingen återkoppling skett i anslutning till aktiviteterna på arkivet, enligt H1. H2 tog kontakt med arkivet på eget initiativ efter ett besök på arkivens dag med sin son. Där upptäckte hen potentialen i autentiska källor, och arbetade tillsammans med personal på arkivet kort därefter fram ett material anpassat för skolan, detta vid tiden då stadsarkivet ännu inte hade någon tydlig pedagogisk verksamhet. H2 anser att kontakten mellan skolan och arkivet kan utvecklas och bli tydligare än vad den är i nuläget. S1 blev kontaktad av arkivet via mail och är överlag mycket belåten med arkivets utåtriktade arbete mot skolan. Hen menar samtidigt att det alltid går att öka marknadsföringen för att nå dem som hittills inte upptäckt arkivets resurser.

Baserat på våra informanternas svar så ser förutsättningarna för arkivpedagogikens användbarhet som skolresurs ut att hänga samman med graden av synlighet ut mot skolan, hur läroplansanpassat materialet är och hur tydliga de är med att informera om detta, hur arkivet väljer att marknadsföra sig, samt om där finns någon kontinuerlig kontakt mellan de båda parterna. Samtliga informanter betonar i någon form värdet i ett nära samarbete mellan arkiv och skola, där utrymme ges till reflektioner och chans till inflytande i utvecklingen av den pedagogiska verksamheten. Beroende på hur kontakten sett ut, och kanske även vem som initierat den, av döma av vårt intervjumaterial, så påverkas även behållningen av arkivets pedagogiska resurser, vilket är något vi diskuterar i nästa avsnitt.

6.3 Förförståelse av arkivverksamhet

Förförståelse kan i en större kontext handla om den vanligt förekommande synen på arkiv och dess funktioner som något otydlig, vilket vi berörde inledningsvis, samt i kapitlet om arkivpedagogikens bakgrund och framväxt. Vi vill i detta avsnitt belysa förförståelsen av arkiv utifrån ett lärarperspektiv och om hur individuella förförståelser av arkiv kan komma att påverka hur läraren använder sig av arkivet och dess resurser. Vi kan exempelvis se hur lärare som tagit del av någon form av arkivkunskap under sin egen utbildning har större kännedom om hur man kan använda arkivets resurser i skolan och därmed inte drar sig för att ta kontakta arkivet.

Lärarens kunskaper om arkivets potential i sammanhanget kan även öka chanserna till att fånga elevernas uppmärksamhet i ämnet, då hen kan ge eleverna en förberedande kunskapsgrund inför arkivbesöket.

6.3.1 Arkiv och lärarutbildningar

Skånes arkivförbunds slutrapport *Nationellt uppdrag inom arkivpedagogik 2006-2008* (2009) tar upp hur Skånes Arkivförbund via regeringsbeslutet från 2005 har som delad målsättning att verka för att arkivpedagogik skall bli en naturlig del av lärarutbildningar i Sverige idag. I och med detta har undersökningar gjorts på hur samarbetet ser ut mellan arkivinstitutioner och de lärarutbildningar som utbildar historielärare, för få en övergripande uppfattning av dagsläget samt identifiera möjligheter till utveckling inom området (Skånes Arkivförbund 2009). Granskningen är baserad på en tidigare översikt från 2004, gjord av Skånes Arkivförbund i samarbete med Malmö stadsarkiv. Vi har i våra efterforskningar inte kunnat hitta något nyare material, och utgår därmed från att dagsläget stämmer någorlunda överens med 2009 års situation. Enligt rapporten så finns det idag omkring trettio lärarutbildningar vid universitet och högskolor i Sverige. Vid alla utbildningar finns minst en arkivinstitution inom utbildningsanordnarens geografiska närhet, där någon form av samarbete mellan utbildning och arkiv sker mellan flertalet av dessa. En del av dessa samarbeten bygger dock på personliga kontakter, vilket kan riskera avbrott i samarbetet om det sker förändringar i personalsammansättningen på respektive institution. För att på sikt undvika glapp och istället skapa stadiga samarbeten krävs att innehållet i kursplaner och kursbeskrivningar för blivande lärare på ett tydligt vis pekar på vikten av ett samarbete mellan utbildning och arkiv (Skånes Arkivförbund 2009).

Våra informanter har olika erfarenheter av arkiv med sig. Vissa har introducerats till arkivet via den egna utbildningen medan andra har erhållit kunskap på egen hand. Baserat på vårt underlag kan vi inte i någon större skala avgöra huruvida lärarnas förförståelse av arkiv spelar in på förhållningssättet och användandet av detsamma gentemot eleverna, men vi kan anta att så är fallet, då våra informanter menar att det spelar en betydande roll. M3 gick lärarutbildningen i Malmö, där blivande historielärare läser en kurs som till viss del utspelar sig på arkiv. Hen anser att lärarens förkunskaper och kännedom om arkiv definitivt påverkar lärarens inställning till materialet. M3 menar att den kurs i arkivpedagogik som gavs under lärarutbildningen bidragit till att hen ser vinsten med att inkludera arkiv i undervisningen. Hen menar att det är en klok idé att på detta sätt etablera förförståelse hos lärare. H2 har till skillnad från M3 inte varit i kontakt med arkiv under sin egen utbildning, men uttrycker åsikter om hur en bredare förkunskap om arkiv hade bidragit till en större självsäkerhet i hur arkivets resurser kan användas. Hade hen exempelvis haft en arkivbaserad metodkurs i samband med historieämnet på lärarutbildningen så kunde detta bidra till att man som lärare skulle ha lättare att hitta passande övningar och på ett mer naturligt vis använda sig av arkivmaterial i den egna undervisningen, menar H2.

Även M3 menar att lärarens förkunskaper påverkar elevens upplevelse och inställning till detsamma på arkivet, då en djupare kunskap hos läraren om arkiv och arkivpedagogik underlättar för hur hen tar sig an att förklara och beskriva detsamma för eleverna. De har lättare för att ta till sig undervisningen och bli engagerade i ämnet.

Vi läser vidare i slutrapporten från Skånes Arkivförbund (2009) att kännedomen om möjligheterna att använda arkiv och arkivmaterial som pedagogisk resurs i undervisningen inte är särskilt stor bland lärare vid grundskola och gymnasium. För att öka förutsättningarna för att lärarnas framtida kunskaper inom området skall tillta och motivera lärarna till att använda arkivet som resurs, så krävs, som redan nämnt, ett ökat samarbete mellan arkivinstitutioner och lärarutbildningar i landet (2009). Malmö Universitet samarbetar med Skånes Arkivförbund och Malmö stadsarkiv i kursen *Det lokala i det globala*, som ges till lärarstudenter med huvudämnet Historievetenskap och lärande och där arkiven har fått ett stort utrymme. Studenterna får inledningsvis göra ett studiebesök på Skånes Arkivförbund, där en introduktion till arkivpedagogiken ges genom praktiska övningar och exempel på metoder inom pedagogiken. Därefter görs även ett besök på Malmö stadsarkiv där studenterna får arbeta med originalhandlingar från arkiv med fokus på lokalsamhälle, barn och familj. De får även en genomgång av arkivets samhällseliga roll och dess betydelse för den enskilda människan, samt information om olika sorters arkiv och funktioner (2009). I kursens lärandemål nämns bland annat att studenten efter avslutad kurs skall kunna “tillämpa arkiv- och museipedagogik, studiebesöksmetodik med hänsyn till specialpedagogik” och “kunna diskutera arkivens och museernas roll i skapandet av lokala och nationella berättelser i ett historiebruksperspektiv” (Malmö Universitet 2018).

Malmö stadsarkiv och Skånes Arkivförbund är även en del av kursen *Den lilla historien*, som riktar sig till förskole- och grundskolelärare inom Samhällsorienterade ämnen och barns lärande och kan ses som en version av historielärarnas kurs med liknande upplägg vid arkivinstitutionerna. De utvärderingar som gjorts av kursansvariga samt utvärderingar gjorda vid Malmö stadsarkiv 2005 visar på positiva resultat, där studenterna varit mycket nöjda med kurserna. Det framgår dock att kontakterna mellan lärarutbildningar och arkiv i landet till större delen utgörs av hjälp med uppsatsskrivande och mindre om hur arkiv kan användas i undervisningssammanhang. Önskvärt hade varit om arkiven tog tillvara på de redan existerande kontakterna och utarbetade moment där studenterna får ta del av pedagogiska exempel och metoder samt ges möjlighet att rent praktiskt få pröva på olika tillvägagångssätt (Skånes Arkivförbund 2009).

Som nämnts i tidigare avsnitt har skolans läro- och kursplaner varit närvarande i intervjuerna med våra informanter. H2 tar, i samband med att vi kommer in på egna erfarenheter av arkiv, upp hur kunskapskravet att arbeta med historiska källor skapar en bro till arkivet. M1 nämner hur det blir viktigt att arkivens pedagogiska resurser tydligt knyter an till dessa kunskapskrav, för att arkivet ska upplevas relevant i sökandet efter aktiviteter från skolans håll. Sjöberg (2007) skriver hur arkivet fyller en självklar funktion i historieundervisningen i grundskolan i och med den nuvarande kursplanen för historia, då arkiven sitter på information från både nutida och historiska händelser, utifrån vilka man även kan föra källkritiska diskussioner på ett konkret sätt (Sjöberg 2007). Vi funderar på om dessa kunskapskrav är något som har kommit att påverka samarbetet mellan arkiv och lärarutbildningar. Har samarbetet intensifierats i och med den tydliga bron mellan arkiv och skola?

7. Slutdiskussion

Vårt syfte med denna uppsats har varit att undersöka om, och i så fall hur arkivpedagogiken är en användbar läranderesurs för skolan. Vi ställde inledningsvis även tre stycken övergripande forskningsfrågor för uppsatsen. Dessa var:

-Hur upplevs arkivets pedagogiska resurser av skolan?

-Hur sker kontakten mellan skola och arkiv?

-Hur kan samarbetet mellan skola och arkiv stärkas?

I detta kapitel ämnar vi att svara på dessa frågor, samt i en vidare bemärkelse diskutera hur arkivpedagogik kan utvecklas och bli en tydligare resurs för skolan att använda sig av. Vi kommer även att återknyta till våra tre områden *fördelar*, *förutsättningar* och *förförståelse*, som vi utgick ifrån under analysen av vårt material, för att visa på relationen mellan dessa. Med tanke på att vi i området *förförståelse* kommer in på lärares erfarenheter av arkiv och deras egen lärarutbildning, så vill vi här förtydliga att vi med *skola* avser elevernas utbildning, alltså grundskola och gymnasieskola, om inget annat anges.

7.1 Hur upplevs arkivets pedagogiska resurser av skolan?

Det var tydligt under intervjuerna att samtliga informanter, på olika nivåer var positivt inställda till arkivets resurser för skolan, och det som betonades mest av lärarna var just arbetet med primärkällor, vilket är något skolan själv har svårt att erbjuda sina elever. Utöver att vara en del av kunskapskraven i bland annat historieämnet ger även primärkällorna en möjlighet till konkretisering för eleverna och i förlängningen en god grund till att skapa ett bildande erfarande. Även det pedagogiska upplägget på arkivlektionerna är något informanterna lyfter fram som positivt. Arkivlektionerna innehåller flera olika moment, både praktiska och teoretiska, Vilket ger en bra bredd och möjliggör att fler elever får upp intresse och engageras i undervisningen. De mer praktiska momenten är också, enligt Dewey, viktigt för ett bildande erfarande (Dewey 1999, 186).

Även arkivpedagogikens koppling till läroplanen hos de tre stadsarkiv vi fokuserat på är något som informanterna lyft fram som positivt och viktigt. Informanterna menar att schemat är pressat och utrymmet för pedagogisk planering lämnar mycket att önska, därmed är det svårt att motivera aktiviteter som hamnar utanför läroplanens ramar. Dessutom så finns det en trygghet i att arkiven har utformat arkivlektionerna med läroplanen i åtanke, eftersom informanterna då inte själva behöver lägga tid på att koppla samman aktiviteterna på arkivet och läroplanens mål. Utöver en ämnesmässig och kunskapsmässig grund så har besöken på arkiven även koppling till läroplanen på så sätt att de knyter an till det mer grundläggande värderingarna och de övergripande målen såsom delaktighet i samhället, delaktighet i det gemensamma kulturarvet och förståelse för demokratin. De tre stadsarkiven som varit föremål för vår undersökning

erbjuder även en mängd olika lektionstema som knyter an till olika delar i läroplanen, vilket ger lärare en stor flexibilitet i användandet av arkivpedagogiken som resurs i skolan. Dessutom uttryckte flera av våra informanter att det även har funnits utrymme att påverka eller justera undervisningen vid arkivet om det skulle finnas några speciella önskemål eller behov. Upplevelsen av arkivets pedagogiska resurser ser således ut att ha varit god, men arkiven kan också ses som något anonym när det kommer till att vara en resurs för skolan. I vårt material har vi uppmärksammat hur den initiala kontakten i de flesta fall har skett på lärarens initiativ, varför det uttrycks en önskan om att arkivet mer aktivt söker upp och tar kontakt med skolorna och lägger mer tid på marknadsföring överlag, vilket diskuteras utförligare i nästa avsnitt.

7.2 Hur sker kontakten mellan skola och arkiv?

Vi gör här en åtskillnad mellan kontakt och samarbete. Vi ville inledningsvis ta reda på hur kontakten ser ut, vem som kontaktar vem, och varför. Vi definierar samarbetet mellan skola och arkiv som något som utvecklas utefter dessa premisser, det vill säga av vem, och varför. Vi anser det därmed relevant att diskutera den initiala kontakten mellan skola och arkiv.

Av informanternas svar framgår att den ursprungliga kontakten mellan skola och arkiv till största del har skett från skolans håll, och att en mer aktivt uppsökande verksamhet från arkivets sida hade uppskattats av samtliga informanter för att synliggöra arkivets utbud mot skolan. S1 är den enda informanten som blivit informerad om arkivets pedagogiska resurser genom att ha blivit kontaktad av arkivet via mail, M3 är osäker på hur kontakten gick till och M2 blev uppmärksammat på arkivets resurser via en mellanhand. M1, H1 och H2 har själva tagit initiativet till kontakt, av olika anledningar. M1 hade förvärvat kunskap om arkivets fördelar genom sin egen utbildning, och kontaktade arkivet utifrån denna förförståelse. H1 kontaktade arkivet på eget bevåg efter att ha besökt arkivets hemsida och H2 fick upp ögonen för arkivets potential via ett spontant besök på arkivens dag i Helsingborg. Samtliga informanter anser att arkivet skulle kunna göra mer när det kommer till att synliggöra resurserna de sitter på. De ser gärna att återkoppling sker i större grad, och är positiva till ett utökat samarbete överlag, då det skulle gagna båda parter. Informanterna har, oavsett vem som kontaktat vem, positiva erfarenheter av arkivets pedagogiska verksamhet och ser stora möjligheter i arkivmaterial som läranderesurs i skolan.

Vi kan se hur informanternas förförståelse av arkiv påverkar hur kontakten sker, då de lärare som via sin egen utbildning har läst en kurs i arkivkunskap med arkivpedagogiska inslag har en större förståelse för ämnet och ser det som naturligt att kontakta och använda sig av arkivets resurser i en större utsträckning. Denna förförståelse hos lärarna kan anses vara av särskild vikt när arkivet misslyckas med att nå ut med information om de resurser som finns att tillgå. Om arkivets pedagogiska resurser och program inte är tillräckligt synliga ut mot användarna så läggs ett större ansvar på läraren i den mening att det då krävs att läraren har tillräcklig kännedom om arkivet och dess möjligheter att vara en resurs för skolan. Detta lägger i sin tur en stor vikt på lärarutbildningarnas utformning och i vilken utsträckning de arkivmässiga inslagen får ta plats, vilket är något vi kommer att diskutera närmare i nästa avsnitt.

7.3 Hur kan samarbetet mellan skola och arkiv stärkas?

Denna fråga har kommit att få en extra dimension allteftersom vår undersökning har vuxit fram. Vi ämnar att svara på hur samarbetet mellan arkiv och grund- och gymnasieskola kan stärkas, men vi anser det även nödvändigt att nämna samarbetet mellan arkiv och lärarutbildningar, då detta samarbete är något som indirekt påverkar det förstnämnda, om vi ser till resultatet av våra intervjuer.

Våra informanter understryker värdet av kontinuitet i kontakten mellan skola och arkiv och ser gärna att det finns utrymme för reflektioner och återkoppling i anslutning till arkivets pedagogiska upplägg. Den allmänna åsikten bland informanterna är att skola och arkiv kan lyfta varandra i denna process. Här spelar även synligheten ut mot allmänheten in, då fler tillgängliggjorda aktiviteter kan antas generera fler potentiella besök på arkivet. I sökandet efter passande aktiviteter för klassen följs "första bästa"- principen, det vill säga att aktiviteter väljs utefter vad som dyker upp först, och som tydligt visar på relevans för ändamålet, enligt M1. Lärarna vill även ha en tydlig koppling till läroplanen i de lektionsteman som erbjuds från arkivets sida för att kunna motivera val av aktivitet för elever, vårdnadshavare och skolläda, med tanke på de kunskapskrav som ställs på eleverna. M2 tar upp kommunikation som ett nyckelord för ett lyckat samarbete och vill att arkivet ställer mer frågor ut mot användargrupperna för att få en större insikt i vad som efterfrågas i skolans värld. Med tanke på att förståelsen av arkiv och de pedagogiska resurser de besitter varierar i grad hos lärare idag, så bör arkiven idag se till att kommunikationen ut mot skolan är tydlig och mer aktivt söka upp och informera om det pedagogiska utbudet, samt bli bättre på att återkoppla och fråga skolorna vad som eftersöks. Detta för att kunna förbättra och utveckla den arkivpedagogiska verksamheten, men även för att få en större förståelse för lärarnas förkunskaper.

I det långsiktiga arbetet för ett stärkt samarbete mellan arkiv och skola bör även länken mellan lärarutbildningar och arkiv stärkas. I slutrapporten från Skånes Arkivförbund (2009) nämns hur grundskole- och gymnasielärares kännedom om arkivmaterialets pedagogiska möjligheter inte är särskilt stor, och hur detta kan åtgärdas genom att öka samarbetet mellan arkivinstitutioner och lärarutbildningar i landet. I rapporten vill man i samband med detta ta reda på huruvida lärarutbildningarna är intresserade av ett ökat samarbete, eller om intresset enbart ligger hos arkivinstitutionerna. Av resultatet framgår att kursansvariga är intresserade av att utveckla samarbetet och menade på att arkivens fördelar som läranderesurs borde lyftas fram ytterligare. I rapporten tas även ett ökat samarbete mellan ABM- institutionerna upp som ett led i att lyfta fram och stärka de tre positionerna och därigenom placera arkiven i ett större kulturhistoriskt sammanhang. Arkivets handlingar skulle genom detta få nytt ljus på sig och skapa ett större intresse hos allmänheten (Skånes Arkivförbund 2009).

Ett exempel på metoder för ett fruktbart samarbete finner vi om vi för ett ögonblick låter arkivpedagogen se sig om efter inspiration hos grannen skolbibliotekarien. I forsknings- och kunskapsöversikten *Skolbibliotekets roll för elevers lärande* (Gärdén, 2017) återfinns ett kapitel om samarbete mellan lärare och skolbibliotekarierna, där Patricia Montiel-Overall och Anthony C. R. Hernándezs studie "The effect of professional development on teacher and librarian

collaboration: Preliminary findings using a revised instrument, TLC-III” (2012) nämns. Här vill författarna ta reda på hur lärare och bibliotekarier uppfattar samarbetet dem emellan och hur de vidare uppfattar att samarbetet bidrar till elevernas lärande. Här lyfts gemensam kompetensutveckling för lärare och bibliotekarier fram som ett gynnsamt verktyg i sammanhanget, då det bidrog till att de medverkande högre utsträckning samarbetade institutionerna emellan (2012). Detta borde även vara användbart i samarbetet mellan lärare och arkivpedagoger.

7.4 Det långa klivet till arkivet?

Syftet med denna uppsats var att undersöka om, och i så fall hur arkivpedagogiken är en användbar läranderesurs för skolan. Som vi visat i detta arbete finns det en stor mängd *fördelar* med arkivpedagogiken när det kommer till att vara en resurs för skolan. Men för att kunna utnyttja dessa fördelar krävs både *förutsättningar*, och en viss grad av *förförståelse*, som vi i korta drag nämnt i tidigare avsnitt. Våra tre områden *fördelar*, *förutsättningar* och *förförståelse* anser vi utgör grunden för en effektiv och användbar arkivpedagogik, och inom alla områden ser vi också en utvecklingspotential.

Baserat på vår undersökning borde skolor i hela landet vallfärda till arkiven för att utnyttja arkivets resurser, vilket inte är fallet idag. Det finns fortfarande ett glapp mellan arkiven och dess potentiella användare. Det visar sig inte minst i hur informanterna beskriver kontakten mellan skola och arkiv som ensidig. Det är lärarna som tar den initiala kontakten och för att detta skall ske så krävs det en viss förförståelse av arkivverksamhet från lärarens sida. Detta glapp är inte specifikt för just arkiv och skola, utan bottnar i ett större problem, vilket är tillgängligheten hos arkiven. Många arkiv upplevs idag som anonyma och icke-relevanta för en stor del av befolkningen (Grut 2016). Ansträngningar för att lyfta fram arkivets verksamhet på en mer framstående och synlig plats i samhället har gjorts. Bland annat från kulturpolitiskt håll med arkivets storsatsningar på att digitalisera material i hopp om att skapa mer tillgänglighet till sina respektive material.

Men den fysiska platsen glöms lätt bort i digitaliseringen. Vi menar att det är en *förutsättning* att arkiven är tillgängliga och finns i folks medvetande för att kunna bedriva en fruktsam arkivpedagogisk verksamhet. Men det krävs mer omfattande förändringar för att minska det långa klivet till arkivet och sänka tröskeln. Har lärare låg eller rentav ingen kunskap om arkivets verksamhet så minskar chansen att läraren tar initiativet till kontakt. Något vårt arbete visat är just att *förförståelsen* är viktig för att arkivpedagogiken skall vara en användbar läranderesurs. Lärare som har utnyttjat arkiv i olika sammanhang, eller besitter någon form av kunskap av arkivverksamhet har större möjligheter att lotsa eleverna in i arkivets spännande kunskapsvärld. För att ta fasta på metaforen i titeln på detta arbete - lärarens, eller skolans kliv in till arkivet är relativt kort då kunskapen om arkivets pedagogiska resurser redan finns där.

I ett led för att arkiven skall bli mer synliga i samhället kan samarbete mellan arkiv och lärarutbildningar vara fruktsamma, för att på sikt bygga upp en djupare kunskap hos lärare om arkivets fördelar, funktioner och relevans i samhället. Detta är något som förekommer på många

håll runt om i landet, med goda resultat, men det har uttryckts åsikter om att detta samarbete kan utvecklas och rikta mer fokus på arkivpedagogik med tillhörande praktiska undervisningsmoment, där studenterna får prova på olika pedagogiska tillvägagångssätt i arbetet med arkivmaterial. Samarbetet visar sig även brista där kontakterna är personbundna, då risken är stor att samarbetet bryts om det sker förändringar i personalsammansättningen. Detta kan på sikt åtgärdas om innehållet i kursplaner och kursbeskrivningar för blivande lärare tydligt uttrycker vikten av ett samarbete mellan utbildning och arkiv (Skånes Arkivförbund, 2009).

En annan *förutsättning* för att kunna bedriva en effektiv verksamhet är utvärdering och återkoppling. Utveckla kompetenser och resultat. Ser man till offentlig förvaltning och i näringslivet är detta något som sker kontinuerligt för att effektivisera och utveckla verksamheten, inte minst efter att New Public Management introducerades som styrning för offentliga verksamheter. NPMs fördelar och nackdelar går att diskutera, men ett av de bärande elementen i NPM är just utvärdering av verksamheten. Det insamlade materialet inom ramen för detta arbete visar att uppföljning och utvärdering av arkivlektionerna hos arkiven sker sällan eller aldrig. Kunskap och erfarenheter som inte dokumenteras och följs upp är ett direkt hinder för att kunna utnyttja arkivens potential som läranderesurs för skolan.

The fact that archives do not have data about learning means that they do not have any evidence to use to make other organisations understand their potential. (Dodd et al 2005, 37)

Genom att följa upp arbetet som utförs inom ramarna för arkivpedagogik med lärare och skolklasser så får arkiven material till att inte enbart utveckla den egna verksamheten med underlag från verksamhetens brukare, utan även material för att kunna visa upp den egna verksamheten när det kommer till potentiella samarbetspartners. På detta vis kan även nyttan med verksamheten motiveras för anslagsgivare, chefer och eventuella kritiska kollegor.

Vi ser en stor potential i arkivpedagogikens användbarhet som skolresurs. Vi ser också att de tre områdena *fördelar*, *förutsättningar* och *förförståelse* kan ses som ett slags kretslopp där alla delar greppar tag och påverkar varandra. Arkivpedagogiken är en viktig verksamhet för att minska klyvningen mellan individer i samhället och arkiven. Barn och unga är en viktig målgrupp, och om lärande genom arkiv är en verksamhet som barn och unga utnyttjar under sina skolår så bygger det en grund till att använda sig av arkivets resurser i framtiden. Men förförståelse av arkiv och dess verksamhet i stort påverkar hur lärare använder sig av arkiv som resurs i skolan. Lärare med låg eller ingen förförståelse för arkivet och dess verksamhet kommer troligen inte heller utnyttja arkivets resurser. Att påverka lärares förförståelse genom en större synlighet och marknadsföring från arkivets sida gentemot skolan och ett utökat samarbete mellan lärarutbildningar och arkiv skulle i sin tur leda till större och bättre förutsättningar för arkiven att utveckla den arkivpedagogiska verksamheten. Större och bättre förutsättningar leder således till större fördelar för arkivpedagogiken vilket mynnar ut till att arkiven kan bli en mer gynnsam och bättre läranderesurs för skolan.

Vad är då arkivpedagogik? Idag råder det en viss tveksamhet inom såväl arkivvärlden som övriga samhället över begreppet arkivpedagogik och vilka funktioner yrket har. I Skånes Arkivförbunds slutrapport (2009) är ett resultat av undersökningen att det ligger svårigheter i att definiera begreppet. Många menar att arkivpedagogik kan ha flera definitioner, såsom en funktion för marknadsföringsåtgärder, undervisning i forskningsmetodik och allmän undervisning med arkivinslag. Något diffusa och breda begrepp som levandegörande, utåtriktad verksamhet och forskarservice lyfts fram, vilket tyder på att begreppet rymmer många definitioner. Denna flertydiga uppfattning om innebörden indikerar att det även finns en osäkerhet i vad man egentligen skall undervisa om, vilket arkivutbildningarna idag bör ta i beaktande och mer ingående diskutera och problematisera, för att på sikt rensa fältet på otydligheter (Skånes Arkivförbund 2009).

Osäkerheten kring arkivpedagogikens funktioner går troligtvis hand i hand med den ofullständiga bilden av arkiv och dess funktioner. För oss som blivande arkivarier, med en pedagogisk yrkeserfarenhet i ryggsäcken, har ämnet varit extra intressant och kommit att ta en stor plats under vår utbildning. Om någon skulle ställa frågan "Vad är arkivpedagogik?" till oss idag, så skulle vi med ogenerad lätthet kunna slänga fram bevis för yrkets relevans och fördelar med detsamma åt både höger och vänster för den intresserade. Vi vet vad ett arkiv är och vi är relativt införstådda i de olika funktioner det kan ha idag. Vi behöver arkiven för att få kunskap om och för att förstå vår historia, vårt samhälle, levnadsvillkor och hur detta har utvecklats över tid. Arkiven väger tungt när det kommer till rättigheter och skyldigheter ur en demokratisk synvinkel, inte minst i hur de lägger grunden till möjligheter att få insyn i och ta del av myndigheters arkivmaterial och offentlig förvaltning. Vi vet att skolans kunskapsmål pekar på vikten av att eleverna lär sig att kritiskt granska olika källor och att kursplanen i historia specifikt uttrycker att elever skall ges tillfälle att arbeta med historiskt källmaterial, och vi ser hur väl detta gifter sig med arkivets resurser (Skolverket 2011). Vi vet att arkivhandlingar i många fall kan vara svåra att tolka, i dubbel bemärkelse, då det oftast krävs ett sammanhang, en omgivande kontext eller förkunskap för att förstå innehållet och ibland även kunskaper i att tyda svårtolkad handstil. Vi vet att arkivpedagogen besitter ovärderliga kunskaper i processen att synliggöra arkivets skatter och länka samman arkiv och skola. Vi vet detta på grund av vår bakgrund inom pedagogisk verksamhet och vårt framtida yrke och därför kan vi svara på vad arkivpedagogik är. Men vet tillräckligt många det?

Vår undersökning har visat att lärare som tagit del av arkivets pedagogiska resurser är positiva till undervisningsformatet och ser fördelar på flera plan. Det uttrycks däremot en önskan om ett mer kontinuerligt samarbete mellan arkiv och skola och att arkivet marknadsför de pedagogiska resurserna i större utsträckning än vad som görs idag. Möjligheterna till samarbete skulle öka om arkiven blir bättre på att synliggöra sig, men också om lärares förkunskaper om arkiv var större, då klivet från klassrum till arkiv blir kortare om arkivets relevans i undervisningssammanhang redan är tydliggjorda för läraren. Därför bör även samarbetet mellan lärarutbildningar och arkiv utvecklas, där fler metodbaserade kursmoment i hur man praktiskt kan arbeta med arkivmaterial är att föredra, för att utveckla blivande lärares kunskaper om arkiv och på sikt föra dem närmare arkivet i undervisningssammanhang. När dessa samarbeten stärks, och kunskapen om arkivets pedagogiska resurser därigenom ökar, så kan förhoppningsvis fler kunna svara på vad

arkivpedagogik är och fler röster kunna stämma in i att arkivpedagogiken är en användbar läranderesurs för skolan. Det är bara att kliva in.

8. Framtida forskning

Denna studie bygger på ett kvalitativt angreppssätt genom intervjuer och observationer. Fokus har legat på lärare som aktivt har besökt olika arkiv och som deltagit i minst en arkivlektion. En grupp som vi valt bort i vår forskning och vars åsikter om arkivpedagogik är svårfångat är rösten från lärare som inte använt sig av arkivens resurser för skolan, vilket skulle vara ett intressant forskningsområde. Vad är anledningarna till att dessa lärare inte använt sig av arkivets pedagogiska resurser? Är det ett omedvetet val i den bemärkelse att kännedomen om resurserna inte finns, eller kan det även vara ett medvetet val baserat på en förutfattad mening om arkiv som "tråkiga" eller i bästa fall som något som inte har en tillräckligt tydlig koppling till skolan? En undersökning utifrån denna grups åsikter kan troligtvis gå att genomföra med en kvantitativ ansats, möjligtvis genom att använda enkäter. Ett omfattande material från detta område skulle senare kunna användas som grund i verksamhetsutveckling för arkiven. I diskussionen om samarbetet mellan lärarutbildningar och arkiv använder vi oss mycket av de resultat som framkommit i Skånes Arkivförbunds slutrapport (2009). Då denna rapport dock har några år på nacken, samt att det under denna tid hunnit tillkomma nya läroplaner, så hade det varit intressant att exempelvis ta kontakt med landets lärarutbildningar för att höra hur samarbetet mellan dem och arkiv ser ut idag. Kan kursansvariga inom de kurser som tillämpar arkivets resurser säga något om huruvida samarbetet intensifierats i och med de tydliga kunskapskraven i historia i grund- och gymnasieskolan? Eller finns det samband på andra håll att diskutera?

Vi har tidigare nämnt Montiel-Overall och Hernándezs studie "The effect of professional development on teacher and librarian collaboration: Preliminary findings using a revised instrument, TLC-III" (2012). TLC står för teacher librarian collaboration och är en modell med syfte att mäta graden av samarbete mellan lärare och bibliotekarier och hur detta samarbete uppfattas av berörda parter. Modellen utformades för att kunna förbättra lärares och skolbibliotekariers samarbete och i större utsträckning ta hjälp av varandras kunskaper om exempelvis elevers läskunnighet. Undersökningen gick ut på att bibliotekarier från sex grundskolor tillsammans med lärare från mellanstadiet deltog i en workshop, jämsides med en kontrollgrupp som inte deltog. Totalt 30 personer från två skoldistrikt i ett större urbant område i sydvästra USA deltog i studien. En skolbibliotekarie, en tredjeklass-lärare och en fjärdeklass-lärare utgjorde en mindre grupp vid samtliga av de sex medverkande skolorna. Dessa smågrupper deltog månadsvis i workshops under ett år, med fokus på kollaborativa metoder. Vid varje skola fanns en fjärdeklass-lärare och tredjeklass-lärare som utgjorde kontrollgrupp för de medverkande. Samtliga deltagare fick därefter svara på standardiserade frågor på temat samarbete och om det kommit att påverka den ursprungliga åsikten om ämnet, och om workshoppen bidragit till att det tagits ytterligare initiativ till samarbete (Montiel-Overall & Hernández 2012). Ett liknande projekt hade varit mycket intressant att tillämpa på samarbetet mellan arkiv och skola, då studier i detta lyser med sin frånvaro.

Något som vi inte berört under denna studie är hur skolan kan utnyttja arkivens resurser, utan att besöka arkivets lokaler. Många arkiv idag skapar digitala resurser för skolan som finns att hämta

för läraren på internet. Det finns många fördelar med att arbeta med digitala källor, men som vi visat upp i denna studie så tappar man många fördelar med att inte besöka arkivet och jobba med primärkällor på plats. Många gånger finns det övningar som är knutna till de material som är digitaliserat. Många arkiv arbetar även med utlåning av arkivväskor och arkivboxar. Det innebär att lärare kan låna dessa arkivväskor och arkivboxar som innehåller faksimiler av handlingar samt övningar knutna till dessa för att användas i klassrummet. Hur påverkas elevernas lärande när den kunnige arkivpedagogen inte är delaktig i själva undervisningsmomenten? Och vilka krav ställs det på lärarens kunskap och förståelse av arkivkunskap och värdering av olika källor? Dessa aspekter skulle vara fruktsamma att undersöka, möjligen med en jämförande undersökning mellan arkivlektioner på plats i arkivet med en utbildad arkivpedagog kontra undervisning i klassrummet med hjälp av digitalt material eller arkivväskor och arkivboxar.

Ett annat område som är intressant ur ett forskningsperspektiv är de möjliga samarbeten som skulle kunna ske inom ABM (arkiv, bibliotek och museum) samt samarbeten med andra aktörer inom kulturarvssektorn och inom pedagogik. Arkiv, bibliotek och museer är alla tre kultur- och minnesinstitutioner med liknande syfte, mål och metod, men samtidigt åtskilda. Man har liknande erfarenheter när det kommer till bevarandet och tillgängliggörandet av det gemensamma kulturarvet och att vara kunskapsbildande. Alla institutioner arbetar på ett eller annat sätt också med förmedlingsverksamhet och många gånger förmedlingsverksamhet gentemot skolan. Hur kan ett samarbete mellan dessa institutioner ske i praktiken? Och vilka lärdomar och kunskaper kan man dela med sig i ett sådant gränsöverskridande samarbete? Går det till exempel att utveckla ett utvärderingsverktyg för de pedagogiska verksamheterna som är applicerbart över gränserna? Här kan man applicera en mängd olika metoder, perspektiv och angreppssätt för att undersöka ett sådant samarbete och vilka vinster det kan skapa för kulturarvssektorn.

Tack till:

Vi vill tacka de lärare som varit vänliga nog att ställa upp som informanter, vars åsikter om arkivpedagogik har varit intressanta att få ta del av och ovärderliga i sammanhanget. Vi vill även rikta ett stort tack till personalen vid Malmö, Helsingborg och Stockholms stadsarkiv som har varit mycket behjälpliga i att skaka fram värdefulla kontakter, samt gladeligen tagit emot oss och låtit oss få sitta med och observera under arkivlektioner vid respektive stadsarkiv. Vi vill såklart tacka vår handledare Charlotte Hagström för konstruktiv kritik och positiva hejarop längs med vägen. Dessutom vill vi tacka Zanna Friberg för mästerligt stöd och support under uppsatsperioden.

9. Käll- och litteraturförteckning

9.1 Tryckt material

Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.). 2015. *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Arkiv för alla nu och i framtiden, SOU 2002:78.

Bahde, A., & Smedberg, H. (2012). "Measuring the Magic: Assessment in the Special Collections and Archives Classroom" i *RBM: A Journal of Rare Books, Manuscripts, and Cultural Heritage*.

Bohman Andersson, Anna & Leonardsson, Anna-Karin (2009). *Konsten att aktivera det kollektiva minnet - Arkivens potential för att utöva pedagogisk verksamhet*. Malmö Högskola, Lärarutbildningen. Historievetenskap och lärande.

Bjørvik, Eira.(2007) "Jeg sitter i et hus hvor alle vegger vender mot syd". Telefonintervju som kvalitativ metode. I *Tidsskrift for kulturforskning*, s. 37-44.

Bjørndal, Cato R. P. (2005). *Det värderande ögat: observation, utvärdering och utveckling i undervisning och handledning*. 1. uppl. Stockholm: Liber.

Cook, Terry (2013). "Evidence, memory, identity, and community: four shifting archival paradigms" i *Archival Science* 13.

Dewey, John (1999). *Demokrati och utbildning*. Göteborg: Daidalos

Dewey, John (2004). *Individ, skola och samhälle: utbildningsfilosofiska texter*. 4., [utök.] utg. Stockholm: Natur och kultur

Dodd, Jocelyn et al. (2005). *Engaging Archives with Inspiring Learning for All*. A report prepared for MLA North West. RCMG, Leicester

Garcia, Patricia (2017). "Accessing Archives: Teaching with Primary Sources in K–12 Classrooms". *The American Archivist*: Spring/Summer 2017, Vol. 80, No. 1, pp. 189-212.

Grut, Sara (2016). "Lärande genom arkiv. Tankar om arkivens outnyttjade potential" i (red.) Hosar, Marit. *#arkivdag - relevans, medverknig, dialog*

Gustavsson, Mikael (2017). *Främjande av källkritisk kunskap vid de offentliga arkiven - en jämförande analys av det arkivpedagogiska arbetet vid fyra offentliga arkiv*. Lunds Universitet, institutionen för ABM, arkivvetenskap. Masteruppsats.

Gärdén, Cecilia (2017). *Skolbibliotekets roll för elevers lärande: en forsknings- och kunskapsöversikt år 2010-2015*. Stockholm: Kungliga biblioteket

Holdar, Kristina (2005). *Användning av arkiv i samhällskunskapsundervisningen på gymnasiet*. Masteruppsats: Högskolan Dalarna.

Justesen, Lise & Mik-Meyer, Nanna (2011). *Kvalitativa metoder: från vetenskapsteori till praktik*. Lund: Studentlitteratur

Jägervi, Lotta. (2012) "Doing qualitative interviews over the telephone" I Jacobsson, Katarina & Sjöberg, Katarina (red.). *Pondering on methods: a variety of methodological concerns*. Lund: Faculty of Social Sciences, Lund University. s. 55-66

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 3. [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Ljung, Berit (2009). *Museipedagogik och erfarande*. Stockholm: Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet

Lundbäck, Karin (2012). *Arkiv för vem? - En undersökning om arkivpedagogik och tillgängliggörande*. Uppsala Universitet, institutionen för ABM, estetik och kulturstudier, arkivvetenskap. Examensarbete.

Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola Lgy 11 (2017). Stockholm: Skolverket
<https://www.skolverket.se/publikationer?id=2705>

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet Lgr 11 (2017). Stockholm: Skolverket.
<https://www.skolverket.se/publikationer?id=2575>

Montiel-Overall, P., & Hernández, A. C. R. (2012). *The effect of professional development on teacher and librarian collaboration: Preliminary findings using a revised instrument, TLC-III*. School Library Media Research, 15, 1–25.

Nationellt uppdrag inom arkivpedagogik: 2006-2008 : slutrapport. (2009). Lund: Skånes Arkivförbund.

Ojala, Ulla (2013). *Handboken om hur man intervjuar barn*. Centralförbundet för Barnskydd, Finlands journalistförbund, Aikakauslehtien liitto.

Riksarkivet (2011). *Arkiv är till för alla: Strategi för Riksarkivets barn- och ungdomsverksamhet 2012-2014* https://riksarkivet.se/Media/pdf-filer/BUS_2.pdf Hämtad 2018-04-04

Riksarkivet (2011). *Bilaga till Strategi för Riksarkivets barn- och ungdomsverksamhet, 2012-2014* http://www.riksarkivet.se/Sve/Dokumentarkiv/Filer/BUS_2.pdf Hämtad 2018-04-04

”Sammanfattning” (1999). I: Jörwall, Lars et al (red). (2012): *Det globala minnet. Nedslag i den internationella arkivhistorien*. Stockholm: Riksarkivet.

Sjöberg, Karin (2007). *Krumelurer i arkiven – en pedagogisk resurs*. Skånes Arkivförbund.

Sjöberg, Karin (2016). “Från silverfisk till arkivdetektiv: Arkiven - en resurs för skolan” i (red.) Hosar, Marit. *#arkividag - relevans, medverknin, dialog*

Sjögren, Eva & Lundström, Catarina (2001). *Historia på riktigt!: arkivpedagogik i praktiken*. Lund: Skånes arkivförb.

Smedberg, Staffan (1999): ”Sverige”. I: Jörwall, Lars et al (red). (2012): *Det globala minnet. Nedslag i den internationella arkivhistorien*. Stockholm: Riksarkivet.

Svensson, Per-Gunnar & Starrin, Bengt (red.)(1996). *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur

Ulfner, Helena (2001). *Arkivpedagogik - nödvändig verksamhet eller kostsam sandlådeaktivitet?* Uppsala universitet, institutionen för ABM, estetik och kulturstudier, arkivvetenskap. Examensarbete.

Åström Iko, Karin (2003). I allmänhetens tjänst: Arkivverket, tillgängliggörandet och brukarna. *Arkiv, samhälle och forskning*. 2003:1.

Öppenhet och minne. Arkivens roll i samhället, Betänkande av arkivutredningen, SOU 1988:11.

9.2 Otryckt material

Helsingborgs Stad: <https://helsingborg.se/uppleva-och-gora/stadsarkivet/vara-arkiv/> [Hämtad 2018-03-29]

Helsingborgs Stad: <https://helsingborg.se/uppleva-och-gora/stadsarkivet/skolarbete/> [Hämtad 2018-03-29]

Helsingborgs Stad (2010). Arkivreglemente för Helsingborgs Stad. <https://styrning.helsingborg.se/wp-content/uploads/sites/53/2016/09/arkivreglemente-for-helsingborgs-stad.pdf> [Hämtad 2018-03-15]

Malmö Stad:

<http://malmo.se/Kommun--politik/Organisation/Forvaltningar/Kulturforvaltningen/Organisation.html> [Hämtad 2018-03-08]

Malmö stadsarkiv:

<http://malmo.se/Kultur--fritid/Kultur--noje/Arkiv--historia/Stadsarkivet/Om-oss/Om-Malmo-stadsarkiv.html> [Hämtad 2018-01-05]

Malmö Universitet: <https://edu.mah.se/sv/Course/HL140G>] Hämtad 2018-05-16]

Nationalencyklopedin: <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/arkiv> [Hämtad 2018-05-02]

Riksarkivet: <https://riksarkivet.se/om-kallkritik> [Hämtad 2018-05-24]

Stockholms stadsarkiv: <https://stadsarkivet.stockholm.se/om-oss/> [Hämtad 2018-03-29] Länk 1

Stockholms stadsarkiv: <https://stadsarkivet.stockholm.se/om-oss/for-yrkesverksamma> [Hämtad 2018-03-29] Länk 2

Stockholms stadsarkiv: <https://stadsarkivet.stockholm.se/Visningar-och-program/skola/> [Hämtad 2018-03-29] Länk 3

9.3 Intervjuer och observationer

Inspelning från intervju med informant M1 och M2, 2018-03-02

Inspelning från intervju med informant M3, 2018-03-05

Inspelning från intervju med informant S1, 2018-03-13

Inspelning från intervju med informant H1, 2018-03-15

Inspelning från intervju med informant H2, 2018-03-16

Observation vid Malmö stadsarkiv, 2018-03-01

Observation vid Helsingborgs stadsarkiv, 2018-03-06

Observation vid Stockholms stadsarkiv, 2018-04-12

10. Bilagor

10.1 Arbetsfördelning

Även om vi har delat upp huvudansvaret för de olika kapitlen och skrivit på olika delar så har vi kontinuerligt diskuterat dem, läst dem, och kommenterat varandras texter. Första kapitlet har gemensamt skrivits och vi har båda varit inblandade i samtliga kapitelavsnitt. I kapitel två har 2.1 skrivits av Niklas, 2.2 av Jennie, 2.3 av Niklas och 2.4 har gemensamt författats.

I kapitel tre har 3.1, 3.1.1 och 3.1.2 skrivits av Niklas och 3.2, 3.2.1, 3.2.2, 3.2.3 och 3.2.4 skrivits av Jennie. I kapitel fyra har 4.1 gemensamt författats, 4.2, 4.2.1, 4.4, 4.6 och 4.7 skrivits av Jennie och 4.3 av Niklas. I kapitel fem har 5.1, 5.1.1, 5.1.2, 5.3 och 5.3.1 skrivits av Jennie, 5.2, 5.2.1, 5.2.2, 5.2.3 och 5.3.2 av Niklas och 5.1.3 är gemensamt författat.

I kapitel sex har Niklas varit huvudförfattare i 6.1 och Jennie i 6.2 och framåt. I kapitel sju har 7.1 skrivits av Niklas, 7.2 och 7.3 skrivits av Jennie. I avsnitt 7.4 har båda varit delaktiga. Kapitel 8 har till större delen skrivits av Niklas.

10.2 Intervjuguide

Informant bakgrund

Undervisar i:

Årskurs:

Yrkeserfarenhet:

Vad anser du ditt uppdrag och syfte är som X-lärare?

Har du besökt arkivet många gånger med dina klasser?

Uppfattningar om arkiv/arkivpedagogik

Vad anser du arkivet kan erbjuda dig och din klass? (som ni inte själv kan erbjuda)

Respons från elever?

Tror du att arkivets pedagogiska resurser kan vara användbart på fler skolämnen än ditt eget?

Något ämne som inte funkar?

Din egna förförståelse av arkiv? Erfarenheter av arkiv innan och utanför yrket?

Tror du din förkunskap av arkiv spelar in på vad man får ut av lektionen?

Kan du se likheter/skillnader mellan ditt yrke som lärare och arkivpedagogens uppdrag?

Kontakten med arkivet

Hur fick ni kontakt med arkivet?

Är det på eget initiativ?

Om det skedde på ert initiativ; vad var anledningen till ert intresse/kontakt?

Hade ni några speciella önskingar eller förfrågningar angående arkivbesöket?(hade ni önskemål gällande lektionens utformning)

Under besöket

Vad anser du är din roll under besöket?

Vad anser du är arkivpedagogens roll under besöket?

Vad vill du att eleverna tar med sig?

Pedagogik och styrdokument

Är det nödvändigt att arkivlektionens innehåll har en (tydlig) koppling till läroplanen?

Eller är det något du anser ligger på ditt ansvar att koppla samman? (Eller inte viktigt alls?)

Hur ser en bra lärandesituation ut enligt dig?

Hur gör du för att få dina elever engagerade?

Efter besöket

Har besöket gett några ringar på vattnet i klassrummet?

Hur återkopplar du detta i klassrummet?

Hur har eleverna uppfattat besöket?

Överensstämde besöket med dina förväntningar på detsamma?

Har ni haft någon återkoppling med arkivet efter besöket?

Hur har den i så fall sett ut?

Fanns det något du tycker kunde gjorts på annat vis?

Något som inte fungerade så bra?

Något du saknar?

